

YIQ(b)P MQ işi haqqında partiyаныn XVIII qu-
rultayında I. Stalin joldaşın hesabat məru-
zəsi 3

M. Məmmədov — Yuncy Stalin beşillijində Azərbaycanı xalq
maarifinin inkişafı 40

Əmir Məmmədov — Naxçıvan ASSR məktəblərində yüksək dər-
əcəli işi uğrunda mübarizə 45

Myəllimlərlə metodiki işlər

AzSSR Xalq Maarif Qomissarıнын əmri 50
Məktəbdə metodiki iş dairəsinə 51

Myəllimlərin mütəmadi metodiki birləşməsinə
dair əsasnamə 53

Rajon xalq maarif şöbəsinin rajon pedaqozi
qabinetinə dair əsasnamə 55

Qulam Məmmədov — Myəllimlərlə metodiki iş haqqında 58

S. Aqazadə — Rajon pedaqozi qabinetinin işləri haqqında 64
I—VII siniflərdə ana dilindən və VIII—X sinif-
lərdə ədəbiyyatdan tələmə işlərinə qı-
ymot nərassə proqramı üzrə təlimat 69

Sinifdən xarici işlər

V. Musajev — Məktəbdə divar qəzeti haqqında 83

Təcrübə dəlişməsi

İsrafil Məhdizadə — Yüksək müvəffəqiyyətə necə nail oluruq 87

Əsəd Cəfərov — Bizim pedaqozi kabinet necə işləyir 89

I

SOVET İTTİFAQININ BEYNƏLXALQ VƏZİYYƏTİ

Jokdaş! Partiyаныn XVII qurultay zamanından beş il keçmişdir. Qordiyınız kimi, bu, qəssad dövrüdür. Bu müddət icarəsində dünyada xeyli dəyişikliklər əmələ gəlmişdir. Dövlətlər və ölkələr, onların bir-birlərlə münasibətləri bir çox cəhətdən tamamilə başqa olmuşdur.

Bu dövrdə beynəlxalq şəraitdə məhz nə kimi dəyişikliklər əmələ gəlmişdir? Ölkəmizin xarici və daxili vəziyyətində məhz nələr dəyişmişdir?

Bu dövr kapitalist ölkələri üçün həm iqtisadi sahəsində, həm də siyasət sahəsində ən ciddi sarsıntılar dövrü idi. İqtisadi sahəsində bu illər depressiya illəri, sonralar isə, 1937-ci ilin ikinci yarısından başlayaraq,—jəni iqtisadi krizis illəri, ABŞ-da, İngiltərədə, Fransada sənəjin jəni düşməsi illəri,—dəməli, jəni iqtisadi çətinliklər illəri idi. Siyasət sahəsində bu illər ciddi siyasi qonfliktlər və sarsıntılar illəri idi. Artıq ikinci ildir ki, jəni imperialist müharibəsi gəlməkdədir; bu da Şanxajdan Gibraltara qədər olduqca böyük bir territorianı əhatə etmiş və 500 milliondan artıq əhalini byurmuşdur. Jevropanın, Afriqanın, Asianın qurtarıq zərəkətlə jənidən əlcəlyb-bicilir. Müharibədən sonrakı, syh rejimi dəjilən rejimin bytyn sistenası kökyəndən sarsınmışdır.

Sovet İttifaqı üçün bu illər, əksinə olaraq, onun artması və cəcəklənməsi illəri, onun iqtisadi və kultıra cəhətdən daha da jəcəklənməsi illəri, onun siyasi və hərbi qydrətinin daha da artması illəri, bytyn dünyada syhy qurumaq uğrunda onun mübarizəsi illəri olmuşdur.

Yumuri mənəzə belədir.

Beynəlxalq şəraitdə dəyişikliklər haqqındakı qonqret faqtları nəzərdən keçirək.

1. Kapitalist ölkələrində jəni iqtisadi krizis. Satış bazarları, uğrunda, xam mal mənbələri uğrunda, dünyanı jənidən bəlmək uğrunda mübarizənin kəskinləşməsi

Kapitalist ölkələrində 1929-cu ilin ikinci yarısından başlayaraq olan iqtisadi krizis 1933-cü ilin axırınadək davam etdi. Bundan sonra krizis depressiyaya keçdi, sonra isə sənəcədə bir qədər canlanma, onun bir qədər jəcəklənməsi başlandı. Lakin, sənəjin jəni canlanması, adətən canlanma dövründə olduqca kimi, tərəqqiyə keçmədi. Əksinə olaraq, 1937-ci ilin ikinci yarısından etibarən jəni iqtisadi krizis başlandı ki, bu da hənədən əvvəl ABŞ-ın, onun dələnən isə—İngiltərəni, Fransanı və bir sıra başqa ölkələri byrtydy.

Bələliklə, kapitalist ölkələri jəcəklənmə iqtisadi krizisin zərəkətlərindən əzəlini hələ dzyaltırmamış, jəni iqtisadi krizis qarşıсында qalmış olduqlar.

Müvəqqəti məs'ul redaktor: I. Qasımov
Məs'ul katib: A. Məhərrəmov

Təxredaktor: B. Fejzullajev
Qorreqtor: Ç. Abdullajev

Baş Mətnat Mydritliji Myvakkilijli № 3448. Azərənş № 145. Sifariş № 268. Tiraz 5.000.
İstehsalatə verilmiş 13/III-9. Capa imzalanmış 27/IV-39. Cap listi 5/4. Kağız formatı
70x108/16. Azərənş mətnində cap olundu, 26-lar ədədə "Kitas Saraj",
Bakı, Əli Bəyramov kycəsi.

İdarənin adresi: CQALOV kycəsi № 11. Xalq Maarif Qomissariatı.

Bu hal təbii olaraq, işsizliyin qıyvvətlənməsinə səbəb oldu. Qapitalist ölkələrində işsizlərin sayı 1933-cü ildəki 30 million nəfərdən 1937-ci ildə 14 million nəfərə enməkdə iken, indi, yeni qrizis nəticəsində yenidən 18 million nəfərə çatmışdır.

Jeni qrizisin xarakterik xüsusiyyəti bundadır ki, o, bir cəhətdən əvvəlki qrizisdən fərqlidir, həm də yaxşı cəhətdən deyil, pax cəhətdən fərqlidir.

Birincisi, yeni qrizis, 1929-cu ildə olduğu kimi, sənəjin tərəqqisindən sonra deyil, depressiyadan və, tərəqqijə keçmədən bir qədər çətinləşmədən sonra başlandı. Bu o deməkdir ki, indiki qrizis daha ağır ola-çaq və onunla mybarizə etmək, əvvəlki qrizislə mybarizə etməkdən daha çətin olacaqdır.

Daha sonra, indiki qrizis syhl zamanında deyil, artıq başlanmış olan ikinci imperialist myharibəsi dövründə qəzəbməkdə ki, bu dövrdə Japoniya Çinlə artıq ikinci myharibə edərək Çin in uçsuz-bucaqsız bazarına pozğunluq salır və bu bazarı başqa ölkələrin mallarına, demək olar ki, buraxmış, İtaliya və Germaniya öz xalq təsərrüfatının artıq hərbi eqonomiyə rəlsirlərinə keçirərək öz xam mal və valüta ehtiyatlarına buna sərf etmişlər, bytyn qalan bəyik kapitalist dövlətlər öz is-lərini myharibəyə uğun bir şəkildə yenidən qurmağa başlamışlar. Bu o deməkdir ki, indiki qrizisdən normal sürətdə çıxmaq ucyn kapitaliz-min resursları, əvvəlki qrizis dövründə olduğundan xeyli az olacaqdır.

Nəhəjət, əvvəlki qrizisdən fərqli olaraq, indiki qrizis ynumi qrizis deyil, hələ ki, başlaça olaraq, eqonomik cəhətdən güclü və hələ hərbi eqonomiyə rəlsirlərinə keçməmiş ölkələri byrüməkdədir. Artıq öz eqonomi-qassının myharibəyə uğun bir şəkildə yenidən qurmuş olan Japoniya, Ger-maniya və İtaliya kimi aqressiv ölkələrə gəlmişdi, onlar öz hərbi sənə-jini qıyvvətlə inkişaf etdirərək, hələ həddən artıq istehsal qrizisi vəzi-jətinə düşmüşlərsə də, ona yaxınlaşmışlar. Bu o deməkdir ki, eqono-mik cəhətdən güclü olub aqressiv olmayan ölkələr qrizis dövründən çı-xmaq başlajaçaqlar zaman aqressiv ölkələr, hərbi qəzənləndən gədişin-də öz qəzəl və xam mal ehtiyatlarını sərf edib qurtularaq ön şiddətli qri-zis dövrünə girməli olacaqlar.

Bunu hec olmazsa, qapitalist ölkələrində zahiri qəzəl ehtiyatları haq-qındakı rəqəmlər əjdən göstərir.

QAPITALIST ÖLKƏLƏRİNDƏKİ ZAHİRİ QƏZƏL EHTİYATLARI

(million kəhnə qəzəl dollar hesabı ilə)

	1936-cı ilin axırı	1938-ci ilin sentjabrı
Cəmi	12.980	14.301
ABŞ	6.649	8.126
İngiltərə	2.029	2.395
Fransa	1.769	1.435
Hollandiya	289	595
Belgiya	373	318
Şveitsariya	387	407
Germaniya	16	17
İtaliya	123	124
Japoniya	273	97

Bu cədvəldən görünyr ki, Germaniyanın, İtaliyanın və Japoniyanın qəzəl ehtiyatları birlikdə gətirildiykdə, bir tək Şveitsariyanın ehtiyat-larından az məbləğ təşkil edir.

Axtırnıq beş ildə kapitalist ölkələri sənəjinin qrizis vəziyyətini və SSRİ-də sənəje iyykəsləşinin irəliləməsinə göstərən bəzi rəqəmlər belədir.

1929-cu ilə nisbətən prosent hesabı ilə sənəje PRODUKSİYASININ HƏÇMI

(1929=100)

	1934	1935	1936	1937	1938
ABŞ	66,4	75,6	88,1	92,2	72,0
İngiltərə	98,8	105,8	115,9	123,7	112,0
Fransa	71,0	67,4	79,3	82,8	70,0
İtaliya	80,0	93,8	87,5	99,6	96,0
Germaniya	79,8	94,0	106,3	117,2	125,0
Japoniya	128,7	141,8	151,1	170,8	165,0
SSRİ	238,3	293,4	382,3	424,0	477,0

Bu cədvəldən görünyr ki, Sovet İttifaqı dnyada, qrizislərin nə ol-duqunu bilməyə və sənəje həmişə iyykəslən jəganə əlkədir.

Sonra, bu cədvəldən görünyr ki, artıq ABŞ-da, İngiltərədə və Fran-sada ciddi eqonomik qrizis başlanmış və genişlənməkdədir.

Daha sonra, bu cədvəldən görünyr ki, öz xalq təsərrüfatının Ger-maniyadan əvvəl hərbi eqonomiyə rəlsirlərinə keçirmiş olan İtaliya və Japoniya artıq 1938-ci ildə sənəjinə aşaaq düşməsi dövyr başlan-mışdır.

Nəhəjət, bu cədvəldən görünyr ki, öz eqonomiyasının myharibəyə uğun bir şəkildə İtaliyadan və Japoniya adan gəç jənidən qurmuş olan Ger-maniya sənəje, qodrudur, az olsa da, hər halda hələlik bir qədər iyyk-səje qalxmaqdadır,—son zamanlaradək Japoniya və İtaliya da be-lə idi.

Sybhə ola bilməz ki, gözənlilməyən bir şey baş verməzsə, Germani-yanın sənəje də artıq Japoniyanın və İtaliyanın dysdykləri aşaaq en-mə jəlinə düşməli olacaqdır. Cynki, ölkənin təsərrüfatına hərbi eqo-nomiyə rəlsirlərinə keçirmək nə deməkdir? Bu, sənəje birtərəfli, hərbi istiqamət vermək, myharibə ucyn lazıy olan şeylərin istehsalına, əh-ləlin istehlakı ilə olaqadər olmayan bu istehsal hər cəhətdən genişlən-dirmək, istehsal və xysusən əhalinin işlətdijli şeylərin bazarı buraxıl-masının hər cəhətdən azaltmaq,—dəmali, əhalinin istehlakının azalt-maq və ölkəni eqonomik qrizis qarşısında qojmaq deməkdir.

Qapitalist ölkələrində jeni eqonomik qrizis hərəkətinin qonqret mən-zərəsi belədir.

Ajdəndər ki, təsərrüfat işlərinin belə əlverişli olmayan bir şəkil al-masə, dövlətlər arasında mynasibətlərin kəskinləşməsinə səbəb olmaja bilməzdi. Hələ əvvəlki qrizis bytyn işləri qarşısırdımsı və satış bazar-ları uqurunda, xam mal mənbələri uqurunda mybarizənin kəskinləşməsi-nə səbəb olmuşdu. Japoniyanın Mancuriyanı və Simali Cini tutması, İtaliyanın Həbəşistana tutması,—bytyn bunlar, dövlətlər arasında my-barizənin kəskinləşməsi əks etdirdi. Jəni eqonomik qrizis imperialist myba-rizəsinin daha da kəskinləşməsinə səbəb olmağadər və bəhiqətdən sə-rizəsinin daha da kəskinləşməsinə səbəb olmağadər və bəhiqətdən sə-

bəb olur. Daha məsələ bazarlarda qonqursenja yzərində, ticarət myharibəsi yzərində, dempinq yzərində deyildir. Bu mybarizə vasitələri artıq coxdandı ki, kifayət hesab edilmir. İndi məsələ dynjanın, nyfuz sferalarından, qoloniyların hərbi operasiyalar yolu ilə jeniden bəlynməsi yzərindədir.

Japoniya öz aqressiv hərəkətlərini onunla təmizlə çıxarmağa başladı ki, 9 dövlət myqaviləsi bağlansın onu bəlydə aldatmışlar və İngiltərənin, Fransanın çox böyük qoloniyları olduqca halda ona öz terrorizmasının Cinin hesabına genişləndirmək imkanı verməmişlər. İtaliyanın fədiyina düşdü ki, birinci imperialist myharibəsindən sonra qoloni məntəbəsində onu aldatmışlar və o, İngiltərənin və Fransanın nyfuz sferaları hesabına əvəz almışdır. Birinci imperialist myharibəsi və Versal sülhy nəticəsində ciddi zərər çəkmiş olan Germaniya, Japoniya və İtaliyaya qoşuldu və Jevropada öz terrorizmasının genişləndirəli, birinci imperialist myharibəsində qalib gələnlərin ondan aldığıqları qoloniyların geri qaytarılmasını tələb etdi.

Yc aqressiv devlatın bloku belə dzyalmazla başladı.

Myharibə vasitəsilə dynjanın jeniden bəlynməsi məsələsi nəvbədə dırdır.

2. Bejnəlxalq siyasi vəziyyətin kəskinləşməsi, myharibədən sonrakı sülhy myqavilələri sisteməsinin dağılması, yeni imperialist myharibəsinin başlanması

Hesabat dövründə baş verməmiş yeni imperialist myharibəsinin başlanmasının qojmuş ən myhyumm hadisələr bunlardır. 1935-ci ildə İtaliya Həbəşistana hücum etdi və oranı tutdu. 1936-cı ilin jayında Germaniya və İtaliya İspaniyada hərbi intervensiya təşkil etdilər, həm də Germaniya İspaniyanın şimalında və İspaniya Mərkəzində, İtaliya isə—İspaniyanın cənubunda və Bəleər adalarında özlerini hər elədilər. 1937-ci ildə Japoniya, Mancuriyanı tutandan sonra, Şimali və Mərkəzi Çinə soxuldu, Pekini, Tjantszini, Şanxayı tutdu və öz xarici qonqurənlərini işğal etdiyi zonadan səxydərləb çıxarmağa başladı. 1938-ci ilin əvvəlində Germaniya Avstriyanı, 1938-ci ilin julyunda isə—Cexoslovakianı Sudet oblastını tutdu. 1938-ci ilin axırında Japoniya Qantonu, 1939-cu ilin əvvəlində isə—Xajnan adasını tutdu.

Bələliklə, gəzə cərpmadan xalqlara belə xəlvəti janaşmış olan myharibə belə yzy milliondan artıq əlalini byırmış və öz təsir sferasından Tjantszindən, Şanxajdan və Qantondan başlayaraq Həbəşistandan keçib Gibraltara qədər olduqca böyük bir territoriyaya jaimışdır.

Birinci imperialist myharibəsindən sonra, qalib dövlətlər, başlıca olaraq İngiltərə, Fransa və ABS, eлкəlar arasında yeni mynasibətlər reżimi, myharibədən sonrakı sülhy reżimini jaratmışlar. Bu reżimin başlıca əsasları Uzaq Şərqdə—doquq dövlət myqaviləsi, Jevropada isə—Versal myqaviləsi və bir sıra başqa myqavilələr idi. Millətlər cəmiyyəti, dövlətlərin vahid cəbhəsi əsasında, dövlətlərin təhlyəkəsizliyini qollektiv surətdə mydafiə etmək əsasında bu reżim cərcəvisi icərisində eлкəlar arasında bəly mynasibətləri nizama salmış idi. Lakin, yc aqressiv dövlət və onları başlandıqları yeni imperialist myharibəsi, myharibədən sonrakı bytyn bu sülhy reżimi sisteməsinə alt-yst etdi. Japoniya doquq dövlət myqaviləsini, Germaniya və İtaliya—Versal myqaviləsini puc etdilər. Bu dövlətlərin hər ycy öz əl-qolunu acmaq ycyin Millətlər cəmiyyətinə caxdı.

Jeni imperialist myharibəsi faqt oldu.

Zamanəmizdə, birdən-birə zəncirdən qırılsın, cyrbəcyr myqavilələr-lə hesablaşmadan, ictimaiyyətin fikri ilə hesablaşmadan birbəsə myharibə soxulmaq o qədər də asan deyildir. Bu, burzua siyasətlərinə lap jaxşs məlumdur. Bu, faşist həkəmlərlərinə də məlumdur. Buna görə də faşist həkəmlərlər myharibəyə soxulmadan əvvəl ictimaiyyətin fikrini myyöylə surətdə hazırlamaq, jəni onu azdırmaq, onu aldatmaq qərarına gəldilər.

Jevropada İngiltərə və Fransanın intereslərinə qarşı Germaniya ilə İtaliyanın hərbi bloqumu? Baqışlajın, bunun nəli bloqdur! «Bizim» həc bir hərbi bloqumuz joxdur. «Bizim» əlsə-əlsə zəərərsiz «Berlin—Rim oxumuzu», jəni ox haqqında bir nəv geometrik formula vardır. (Gylysmə.)

Uzaq Şərqdə ABS—ın, İngiltərənin və Fransanın intereslərinə qarşı Germaniyanın, İtaliyanın və Japoniyanın hərbi bloqumu? Belə bir şey joxdur! «Bizim» həc bir hərbi bloqumuz joxdur. «Bizim» əlsə-əlsə zəərərsiz «Berlin—Rim—Tokio ycbuçaqımız» vardır, jəni geometriya ilə azacıq maraqlanmışıq. (Yumumi gylysmə.)

İngiltərənin, Fransanın, ABS—ın intereslərinə qarşı myharibəmi? Bəs səzdyr! «Biz» bu devlətlərə qarşı deyil, Qominterinə qarşı myharibə edirik. İnanmışınızsa, İtaliya, Germaniya və Japoniya arasında bağlanmış «antiqomintern paktın» oxujun.

Cənab aqressorlar ictimaiyyətin fikrini belə hazırlamaq niyyətində idilər, halbuki, bytyn bu kəbud masqalanma ojunun ic yzyyn gərmək cətin deyildi, cunki Qominternin «oçaqların» Monqoliya cəllərində, Həbəşistan daqlarında, İspaniya Mərkəzinin keçilməz məşələrində axtarmaq gilyncədyr. (Gylysmə.)

Lakin, myharibə amansızdır. Onu həc bir pərdə ilə ertəy-basdırmaq olmaz. Cynki, həc cür «oxlarla», «ycbuçaqlarla» və «antiqomintern paktlarla ilə» belə bir faqt ertəy-basdırmaq mymkyn deyildir ki, Japoniya bu zaman icərisində Cinin olduqca böyük bir territoriyasını, İtaliya—Həbəşistana, Germaniya—Avstriyanı və Sudet oblastını, Germaniya və İtaliya birlikdə—İspaniyanı tutmuş, bunların da hamısını, aqressiv olmağan devlətlərin interesləri ziddinə olaraq ətmışlər. Myharibə myharibəliyində, aqressorların hərbi bloku—hərbi bloququnda, aqressorlar isə—aqressorluqlarında qalmışlar.

Jeni imperialist myharibəsinin xarakterik cəhəti bundadır ki, o hələ yummı, dynia myharibəsi olmamışdır. Myharibəni aqressor devlətlər edərək, aqressiv olmağan devlətlərin və birinci nəvbədə İngiltərənin, Fransanın, ABS—ın intereslərini hər vasitə ilə tapdalayrlar, bu devlətlər isə geriləyib dala cəkilərək aqressorlara dəlbadal gyzəstə gədirilər.

Bələliklə, gəzəmyzyın qabaqında, aqressiv olmağan devlətlərin interesləri hesabına və bunların tərəfindən həc bir myqavimət təşəbbüsü göstərmədən və hətta onların bir qədər jol verməsi ilə, nyfuz sferaları və dynia acıq-acıqına jeniden bəlynir.

Bu, aqla batmaz əlsə də, faqtdır.

Jeni imperialist myharibəsinin belə birtərəfli və qəribə xarakterini nə ilə izah etməli?

Nəçə ola bilmişdir ki, çox böyük imkanlara malik aqressiv olmağan eлкəlar aqressorların xəjrinə öz pozisiyalarından və öz təəhydlərindən belə asanlıqla və myqavimət göstərmədən əl cəkməmişlər?

Bu, aqressiv olmayan dövlətlərin zəif olması ilə izah ediləmmi? Əlbəttə, yox! Aqressiv olmayan, demokratik dövlətlər, birlikdə gətirilyədikdə, həm iqtisadi, həm də hərbi cəhətdə faşist dövlətlərdən şübhəsiz güclüdür.

Bələ olanda, bax bu dövlətlərin aqressorlara sisteməlik surətdə gəzəşmələrini nə ilə izah etmək?

Bunu, aqressiv olmayan dövlətlər myharibəyə girərsə və myharibə döyünə myharibəsi xarakterini alarsa, məsələn, başlanı biləcəkdir revolyusiya qarşısında qorxu hissi ilə izah etmək olar. Burzuu siyasətçiləri, əlbəttə, bilir ki, birinci dəniz imperialist myharibəsi on boyk eləkdən birində revolyusiyanı qalib gəlməsi ilə nəticələndi. Onlar ikinci dəniz imperialist myharibəsinin də bir və ya bir neçə eildə revolyusiyanı qələbəsi ilə nəticələnmə biləcəyindən qorxurlar.

Lakin, bu indi jəgənə və həttə başlıca səbəb dejidir. Başlıca səbəb, aqressiv olmayan eilələri cəvərinə və, həmənən əvvəl, İngiltərənin və Fransanın qolliktiv təhlükəsizlik siyasətindən, aqressorlara qolliktiv müqavimət gəstərmək siyasətindən boyn qacəmmaları, qarşıma-maq pozisiyasına, "bitərəflik" pozisiyasına kəməlləridir.

Qarşıma-maq siyasətinə formal olaraq bələ xarakteristika vermək olar: "qəf hər eilə əzyun aqressorlardan istədiyi kimi və bacardığı kimi qorusun, bizim işimiz joxdur, biz, aqressorlarla da, onları qur-banə, onlarla da alver edəceyik". Lakin, qarşıma-maq siyasət, işdə, aqressiada jol vermək, myharibənin ol-qolunu acmaq,—deməli, myharibənin dənizə myharibəsinə cəvirmək deməkdir. Qarşıma-maq siyasətdə: aqressorlara öz mürdar işini gərməkə mane olmaq, tutaq ki, Japoni-ja Cində, daha jaxşısı isə Sovet İttifaqı ilə myharibəyə girişməkdə mane olmaq, tutaq ki, Germani-ja Jevropa işlərində bətbə qalmaqda. Sovet İttifaqı ilə myharibəyə girişməkdə mane olmaq, myharibəyə iştirak edənlərin hamısına myharibə bətaqlıqna dərən batmaqda im-kan vermək, bu işdə onları xəlvəti həvəsəndirmək, onlara bir-birini zəiflətməkdə və gəydən salmaqda jol vermək, sonra isə, onları kifayət qədər zəiflədikdə,—təzə qüvvələrə mejdana cəxmək, əlbəttə "şifəli in-tərəsləri ucun", mejdana cəxmək və myharibənin zəif dənizmy iştirak-çılarına öz şərtlərini qəbul etdirmək səji və arzısı əzyun gəstirir.

Həm ucuz, həm də jaxşı!

Məsələn, Japoniyanı gətirək. Xarakterikdir ki, Japoni-ja Şimali Cində soxulmaqda başlanmazdan qabaq Fransanın və İngiltərənin bytyn nüfuz-lu qəzətləri Cinin zəifliyi haqqında, onun müqavimət gəstərə biləcəy-çəyi haqqında, Japoniyanın öz ordusu ilə Cini iki—uc əjdə əzyunə təbə edə biləcəyi haqqında var gəcləri ilə bəqəyirdilər. Sonra Jevropa-Ame-ri-ja siyasətçiləri tirsət gəzəlməyə və gəydməyə başladılar. Daha sonra, Japoni-ja hərbi operasiyaları gənşəndirdikdə isə, Cində xarici kapitalın mərkəzi olan Şanxay ona gəyşət etdilər, Cənubi Cində İngiltərənin mo-nopol nüfuz ocağı olan Qantonu gəyşət etdilər, Kəjnənə gəyşət etdilər, Honqonqun myhasirə olumasına jol verdilər. Doğru dejidimi ki, bytyn bunlar aqressoru həvəsəndirməyə cox oxşayır: jəni, sən myha-ri-bəyə daha dərən gir, sonra isə baxarq.

Və jə, misal ucun, Germaniyanı gətirək. Avstriyanın mystaqilliyini mydiafə etmək təəhhüdyne baxmalarına onu Germani-ja gəyşət etdi-lər. Sudet oblastını gəyşət etdilər, bytyn və hər çür təəhhüdləri poza-rq Cexoslovakiyanı baş-başına buraxdılar, sonra isə,—rus ordusu-nun zəifliyi haqqında, "rus aviasiyasının pozulması" haqqında, Sovet

İttifaqında "qarşı-qarşıqlar" haqqında mətbuatda həj-kylə jəlan dənə-məqa başlandı, nemesləri sərəqə doğru itələyərk, onlara asan qənimət və'd edərk dedilər: siz bəlseviqlərlə myharibəyə birçə başlandı, sonra hər iş jaxşı gədəçəkdir. Ət'raf etmək lazımdır ki, bu da aqressoru qəzəşdirməyə, həvəsəndirməyə cox oxşayır.

Sovet Uqrajnası haqqında İngiltərə-Fransa və Şimali Ameriqa mət-buatının qaldırdığı gurultu xarakterikdir. Bu mətbuatın xadimləri səsləri bətnəçajədək cəvəyirdilər ki, nemeslər Sovet Uqrajnası yə-zinə gədirlər, 700 minə qədər əhalisi olan və Qarpat Uqrajnası adlanan jərdi nemeslərin əlindədir, nemeslər 30 milliondan cox əhalisi olan Sovet Uqrajnasını, ən gəci bu ilin jəzində, Qarpat Uqrajnası adlanan jərdə birləşdirəcəklər. Bu ona oxşayır ki, bu şübhəli gurultudan məqsəd Sovet İttifaqında Germani-ja qarşı qəzəb ojaatmaq, atmosferən zə-nərləmək və zahiri əsas olmadan Germani-ja ilə qonfliqt tərətək idi.

Əlbəttə, cox ola bilsin, Germani-ja ələ dəlilərdə vardı ki, fill, jəni Sovet Uqrajnasını cərdənə, jəni Qarpat Uqrajnası adlanan jərdə birləşdirmək xəyalindədirlər. Ələr doğrudan da orada bələ jəvərdə-sə, şübhə etməmək olar ki, bələ dəlilləri noxtalamaq ucun bizim eiləkdə lazımi qədər vasitələr vardı. (*Gurultulu əqləşlər*.) Lakin, dəlilləri bir tərəfə ataraq normal adamlar gətirilsə, məjər əjdən dejidimi ki, so-vet Uqrajnasını, Qarpat Uqrajnası adlanan jərdə birləşdirmək haqqın-da ciddi dənəmaq gylünə və axmaqlıqdır? Birçə dənizyyn, Cərdən fillin jənsinə gələrk əlini belinə qojub dejir: "Ağ qardaşçyqın, bil-i-rəmni sənə nə qədər jəzəyən gəlir... Sən myləkdərsən, kapitalistsiz, milli zylm gərmədən, faşist hökmranlar olmadan jəşəyirsən,—bu nə jə-səlsədir... Sənə bəxəb gəyirəm ki, sən, mənə qoşulmaqdan başqa cəvən joxdur... (*Yumultu gylisya*.) Nə eji var, qoj ələ də olsun, öz xər-də territoriyaları mənim ucuz-bucaqsız territoriyaları birləşdirmək ucun sənə izin verirəm... (*Yumultu gylisya və əqləşlər*.)

Daha artıq xarakterik burasdır ki, Jevropanın və ABS-ın bəzi siyasətçiləri və mətbuat xadimlərinin "Sovet Uqrajnası yəzinə hycun" gəzəlməkdə səbri tyənərkə qarşıma-maq siyasətini əsl mənasını əz-leri acıq gəstərməyə başlayırlar. Onlar acıq-acıqna dejir və əjdən jə-zəyir ki, nemeslər onları sən dərəcə "məjüs" etdilər, cunki nemes-lər sərəqə tərəf, Sovet İttifaqına qarşı jərimək əvəzinə, onları, gəyry-synuzmy, qərba tərəf dənizyyn və əzleri ucun qoloniya-lar tələb edirlər. Gyman etmək olar ki, Cexoslovakiyanın rəjonlarını nemeslərə, Sovet İttifaqı ilə myharibə başlanmaq təəhhüdy ucun əvəz olaraq vermislər, nemeslər isə indi vəqəşlin pulunu verməkdən boyn qacərraraq onları başlanırdan rədd edirlər.

Mən, qarşıma-maq siyasəti haqqında mərəldən dənəmaq, xəjənət, sətqənləq və sairə haqqında dənəmaq fikrindən uzaqam. İnsan mərə-bəni qəbul etmədən adamlara mərə dərsi vermək sədədillikdir. Kəhna, qarşıma-burzu diplomatlardan dejidimi kimi siyasət siyasətidir. Lakin bu-nu demək lazımdır ki, qarşıma-maq siyasəti tərəfdarlarının başladq-ları bəyək və təhlükəli siyasi ojun onları ucun ciddi məqlubiyətlə qur-tara bilər.

İndi hökm syrən qarşıma-maq siyasətinin əsl siması belədir.

Kapitalist eiləklərində siyasi şərait belədir.

3. Sovet İttifaqı və kapitalist ölkələri

Myharibə, ölkələr arasındakı münasibətlərdə yeni şərait yaratmışdır. Myharibə bu münasibətlərdə hələcən və inamsızlıq atmosferası təstəmisdir. Myharibədən sonraiki sylli reziminin əsaslarını quraraq və bejnəlxalq myququn elementar anlayışlarını alt-yst edərək, myharibə, bejnəlxalq myqaviləların və təahhydlərin e'tibarını sybhə altına almışdır. Pasifizm və tənq-silahı projəqləri qəbrə basdırılmış oldu. Onların jerini qəzqın silahlanma tutdu. Kicikdən bəyşə qədar bytyn dövətlər, o cümldən və ən əvvəl, qarışmamaq siyasəti jeridən dövətlər silahlanmağa başladılar. Artıq hec kimi belə sirin nitqlər inamır ki, aqressorlara Mjunxen gyzəstləri və Mjunxen sazışi guja jeni "dincilik jaratmağ" ərəsinin başlanğıcını qoymuşdur. Bunlara Mjunxen sazışində iştirak edənlərin özləri, öz silahlanmasını başqalarından az olmalarına qyvətəndirməyə başlan lıqlıtlara və Fransa da inamırlar.

Ajdəndər ki, SSRİ bu qorxunc hadisələrin ystyndan jan kece bilməzdi. Sybhəsizdir ki, dnyanın hor hansı ızraq bir guşəsində aqressorların başladığı hər bir hətta xırda myharibə də syll seven ölkələr ycyin təhlükəlidir. Azialının, Afriqanın və Jevropanın beş lyz milliondan cox əhalisini artıq öz orbitasına cəkmiş olan jeni imperialist myharibəsi xysusilə ciddi bir təhlükədir. Buna görə, ölkəmiz syllhy qorumaq siyasətini dənmdən jeritməklə barabar Qızıl Ordumuzun, Qızıl Hərbi-Dəniz Flotumuzun deiyə hazırlıqlı qyvətəndirmək sahəsində ən ciddi iş aparılmasını genişləndirmişdir.

Bununla barabar, Sovet İttifaqı öz bejnəlxalq pozisijalarını möhkəmləndirmək interəsləri ycyin bəzi başqa addımlar atmaq qərarına da gəlmişdir. Millətlər cəmiyyətinin ziylitine baxmajaraq jənə də, aqressorların ic yzyunın əskərə cəxarılması ycyin bir jer kimi və myharibənin əldəolunmı acılmasının ləngidə bilən, zəif olsa da, myəyən bir sylli instrument kimi, onun işə jaraja biləcəyini nəzərdə tutaraq ölkəmiz 1934-cü ilin axyrynda Millətlər cəmiyyətinə girdi. Sovet İttifaqı hesab edir ki, belə hələcənə bir vaxtda, hətta Millətlər cəmiyyəti kimi zəif bejnəlxalq təşkilat da e'tinasızlıq göstərməmək lazımdır. Aqressorların ola biləcək hücumu ələhina qarşılyqlı jərdəm haqqında 1935-ci ilin mayında Fransa ilə Sovet İttifaqı arasında myqavilə bağlandı. Bununla bir zamanda Cexoslovakiya ilə də belə myqavilə bağlandı. 1936-cı ilin martında Sovet İttifaqı qarşılyqlı jərdəm haqqında Monqolija Xalq Respublikası ilə myqavilə bağladı. 1937-ci ilin avqustunda, Sovet İttifaqı ilə Cin Respublikası arasında bir-birinə hücum etməmək myqaviləsi bağlandı.

Sovet İttifaqı öz xarici siyasətini bu cətin bejnəlxalq şəraitdə jerdərkə syllhy qorumaq işini mydafiə etmişdir.

Sovet İttifaqının xarici siyasəti ajdın və əskərdir:

1. Biz syllh və bytyn ölkələrlə iş əlaqələrini möhkəmləndirmək tərəfdarıyq, həmin ölkələr Sovet İttifaqı ilə ejni münasibətləri saxladığıca, onlar bizim ölkəmizin interəslərinin pozmağa cəhd etmədikcə, biz bu pozisijada dururuq və duracağıq.

2. Biz, SSRİ ilə ymumi sərhəddi olan bytyn qonşu ölkələrlə syllh münasibətləri, jəxən və məhrəbən qonşu münasibətləri tərəfdarıyq və həmin ölkələr Sovet İttifaqı ilə ejni münasibətləri saxladığıca, onlar Sovet dövləti sərhədlərini bytəviyiyə və toxunulmazlıq interəslərini acıq-acıqsına və ja dolajlı jolla pozmağa cəhd etmədikcə, biz bu pozisijada dururuq və duracağıq.

3. Biz, aqressiya qurbanı olan və öz vətənlərini mystəqilliyi uqrunda myharizə edən xalqlara kömək etmək tərəfdarıyq.

4. Biz, aqressorların hədələrindən qorxmuruq və Sovet səfirlərinin toxunulmazlıqlarını pozmağa cəlbən myharibə qyzyşdırıcıların zərbəsinə ihiqat zərbə ilə cəvab verməyə hazırıq.

Sovet İttifaqının xarici siyasəti belədir. (Uzun syrən gurultulu atqışlar.)

Sovet İttifaqı öz xarici siyasətində:

1. Öz artan təsərrüfat, sijasi və qultura qydrətinə;
2. Sovet cəmiyyətimizin mə'nəvi-sijasi birliyinə;
3. Ölkəmizin xalqlarının dostluquna;
4. Öz Qızıl Ordusuna və Qızıl Hərbi-Dəniz Flotuna;
5. Öz syllh siyasətinə;
6. Bytyn ölkələrin zəhmətkeşlərinin—syllhy qorumaqda ən böyük interəsi olan zəhmətkeşlərin mə'nəvi jərdəməsinə;
7. Syllhyin pozulmasında bu və ja başqa səbəblərə görə interəsləri olmayan ölkələrin dıysynçılığına arxalanır.

★

Xarici siyasət sahəsində partiyaların vəzifələri:

1. Bundan sonra da syllh və bytyn ölkələrlə iş əlaqələrini möhkəmləndirmək siyasətini jəritməkdir;
2. Ehtiyatlı olmaq və özge əli ilə iş gərməyə alısmış olan myharibə provoqatorlarının ölkəmizi qonfliktlərə salmalarına jol verməməkdir;
3. Qızıl Ordumuzun və Qızıl Hərbi-Dəniz Flotumuzun deiyş qydrətini hər cəhətdən möhkəmləndirməkdir;
4. Bytyn ölkələrin zəhmətkeşləri ilə—xalqlar arasında syllh və dostluqla interəsləri olan zəhmətkeşlərlə bejnəlxalq dostluq əlaqələrini möhkəmləndirməkdir.

SSRI SƏNAJELİNİN 1934—1938-Çİ İLLƏRDƏ ARTMASI

	1933 II	1934 II	1935 II	1936 II	1937 II	1938 II	Əvvəlki ilə nisbətən %/s-lərlə					1938-ç. II ilə 1933-ç. II ilə nisbətən %/s-lərlə
							1934 II	1935 II	1936 II	1937 II	1938 II	
	1926/27-ç. illərin qiymətləri yüzə milyon manat ilə											
Bytyn produqsiya. nu cymldən:	42030	50477	62137	80929	90166	100375	120,1	123,1	130,2	111,4	111,3	238,8
1. Sosialist sənajet	42002	50443	62114	80898	90138	100349	120,1	123,1	130,2	111,4	111,3	238,9
2. Xüsusi sənaje	28	34	23	31	28	26	121,4	67,6	134,8	90,3	92,9	92,9
	P r o s e n t i l l ə											
Bytyn produqsiya. nu cymldən:	100	100	100	100	100	100						
1. Sosialist sənajet	99,93	99,93	99,96	99,96	99,97	99,97						
2. Xüsusi sənaje	0,07	0,07	0,04	0,04	0,03	0,03						

Bu cədvəldən görünür ki, hesabat dövründə sənajemiz iki qatdan çox artmış, həm də produqsiyanın bytyn artması sosialist produqsiyası hesabına olmuşdur.

Sonra, bu cədvəldən görünür ki, sosialist sistemə SSRİ sənajeyinin "jəgənə" sisteməsidir.

Nəhəfət, bu cədvəldən görünür ki, xüsusi sənajeyin qəti məhv olması, indi həttə korlanma da dana bilməyəcəkləri qatdır.

Xüsusi sənajeyin məhv olmasının təsədyfi bir şey hesab etmək olmaz. Bu sənaje hər səjdən əvvəl ona gərə məhv olmuşdur ki, sosialist təsərrüfat sistemə kapitalist sisteməyə nisbətən ən iyşkək sistemədir. İkinci, xüsusi sənaje ona gərə məhv olmuşdur ki, sosialist təsərrüfat sistemə biza, bytyn sosialist sənajemiz bir nəcə il ərzində jeni, hazırkı texniqa bazasında jenden silahlandırmaq imkanı vermmişdir. Kapitalist təsərrüfat sistemə belə imkanı vermir və verə də bilməz. İstehsal texniqası nəqteji-nəzərdən, sənaje istehsalının jeni texniqa ilə təchiz edilməsinin həcmi nəqteji-nəzərdən sənajemizin dnynda birinci jeri tutduq qatdır.

Sənajemizin myharibədən əvvəlki səviyyəə nisbətən artma templəri prosent hesabı ilə gətyrilyr və başlıca kapitalist ölkələri sənajeyin artma templəri ilə myqajisə edilərsə, aşağıdakı mənzərə alınar:

SSRI-də VƏ BAŞLƏCƏ KAPİTALİST ÖLKƏLƏRİNDƏ SƏNAJELİN 1913—1938-Çİ İLLƏRDƏ ARTMASI

	1913 II	1933 II	1934 II	1935 II	1936 II	1937 II	1938 II
SSRI	100,0	380,5	457,0	562,6	732,7	816,4	908,8
ABŞ	100,0	108,7	112,9	128,6	149,8	156,9	120,0
İngiltərə	100,0	87,0	97,1	104,0	114,2	121,9	113,3
Germaniya	100,0	75,4	90,4	105,9	118,1	129,3	131,6
Fransa	100,0	107,0	99,0	94,0	98,0	101,0	93,2

II

SOVET İTTİFAQININ DAXİLİ VƏZİJƏTİ

Ölkəmizin daxili vəziyyətinə keçək.

Sovet İttifaqının daxili vəziyyəti nəqteji-nəzərdən hesabat dövrü, bytyn xalq təsərrüfatının daha da iyşkəlməsi, qulturanın artması və ölkənin siyasi qydrətinin möhkəmlənməsi mənzərəsini təşkil edir.

Sənajeyin və əkinçiliyin jeni, hazırkı texniqa əsasında rekonstruksiyaşın başa çatdırılması, hesabat dövründə xalq təsərrüfatının inkişafı sahəsində ən myhynun nəticə hesab etmək lazımdır. Bizdə, geridə qalmış texniqası olan kəhnə zavodlar və ibtidai alətləri olan kəhnə kəndli təsərrüfatları daha joxdur və ja jox dərəcəsidir. İndi sənajemizin və əkinçiliyimizin əsasını jeni, hazırkı texniqa təşkil edir. Mybaliqəsiz demək olar ki, istehsal texniqası nəqteji-nəzərdən, sənajeyin və əkinçiliyin jeni texniqa ilə silahlanmasında nəqteji-nəzərdən bizim ölkəmiz hər bir başqa ölkəyə nisbətən ən qabaqçılı ölkədir, çyinki o ölkələrdə kəhnə avadanlıq istehsalatın ajaqına cidar olub jeni texniqanın tətbiq edilməsi işini ləngidir.

Ölkənin ictimai-siyasi inkişafı sahəsində, istismarçı siniflərin qalqlarının qəti ləqvy edilməsi, fəhlələrin, kəndlilərin və intelligensiyanın bir ymmuni əmək cəhəsinə birləşməsinin, sovet cəmiyyətinin mə'nəvi-siyasi birliyinə möhkəmlənməsinin, ölkəmizin xalqlar dostluqunun möhkəmlənməsinə və, bytyn bunların nəticəsi olaraq, ölkənin siyasi həyatının tamamilə demokratisasiyasının, jeni Qonstitusiyanın iazdırılması, hesabat dövründə ən myhynun nailiyyət hesab etmək lazımdır. Hec kəs inkar etməyə cəsəret edə bilməz ki, bizim Qonstitusija dnyada ən demokratik Qonstitusijadır, SSRİ Baş Sovetinə, habelə myttəfiq respublikaların Baş Sovetlərinə seçkilərin nəticələri isə—bunu ən parlaq surətdə göstərir.

Bytyn bunların nəticəsində bizim daxili vəziyyətimiz tamamilə möhkəmdir və ölkədə hakimiyyət o qədər möhkəmdir ki, dnyanın hər bir hökuməti bunun həsrətini cəhə bilər.

Ölkəmizin eqonomik və siyasi vəziyyəti haqqındakı qonqret faqtlar gözəndan keçirək.

I. Sənajeyin və kənd təsərrüfatının daha da iyşkəlləşməsi

a) Sənaje. Hesabat dövründə sənajemiz durmadan iyşkəlməmişdir. Bu iyşkəlləşmə ymmuniyyətə produqsiyanın artması deyil, hər səjdən əvvəl, —bir tərəfdən sosialist sənajeyin cəclənməsini və obiri tərəfdən xüsusi sənajeyin məhv olmasının əks etdirir.

Bax, myvafiq cədvəl belədir:

Bu çədvəldən görəyir ki, sənəajimiz myharibədən əvvəlki səviyyəyə nisbətən doqquz qatdan çox artmışdır, halbuki, başlıca kapitalist ölkələrinin sənəajı myharibədən əvvəlki səviyyə ətrafında hərflənərək bu səviyyədən cəmiyyət ancaq 20—30 prosent artmışdır.

Bu o deməkdir ki, artma templəri çəhətindən sosialist sənəajimiz dünyada birinci jeri tutur.

Bəlişliklə, bu nəticə cəxər ki, istehsal texniqası və sənəajimizin artma templəri çəhətindən başlıca kapitalist ölkələrinə artıq biz cətnəşək və onları ötyb kecmişik.

Bəs biz nədə geri qalırsız? Bəz e qonomik çəhətdən, jəni sənəaj istehsalımyzın, əhalinin hər nəfərinə dyşən miqdər çəhətdən hələ jənə də geridə qalırsız. Biz 1938-ci ildə 15 million tonnaqə qədar cəquun istehsal etmişik, İngiltərə isə 7 million tonna istehsal etmişdir. Belə gəlir ki, bizdə is İngiltərədə olduqundan yaxşıdır. Lakin bu cəquun tonnalrı əhalinin sājəna gərə bəlyənsə, əskər olur ki, İngiltərədə 1938-ci ildə əhalinin hər nəfərinə 145 kiloqramm, SSRİ-də isə—cəmi 87 kiloqramm cəquun dymışdyr. Və jə daha bir misal: İngiltərə 1938-ci ildə 10 million 800 min tonna polad və 29 milliard qədar kilovat-saat (eleqtrik enerjiası) istehsal etmiş, SSRİ isə 18 million tonna polad və 39 milliarddan çox kilovat-saat istehsal etmişdir. Belə gəlir ki, bizdə is İngiltərədə olduqundan yaxşıdır. Lakin bytyn bu tonnalr və kilovat-saatlar əhalinin sājəna gərə bəlyənsə, əskər olur ki, İngiltərədə 1938-ci ildə əhalinin hər nəfərinə 226 kiloqramm polad və 620 kilovat-saat dymdyj halda, SSRİ-də əhalinin hər nəfərinə cəmi 107 kiloqramm polad və 233 kilovat-saat dymışdyr.

Bəs iş nədədir? İş ondadır ki, bizdə əhali İngiltərədə olduqundan bir necə qat coxdur, deməli, tələblərimiz də İngiltərədəkindən coxdur: Sovet İttifaqında 170 million əhali vardır, İngiltərədə isə 46 milliondan çox dejidir. Sənəajin e qonomik gycy əlkənin əhalisi ilə əlaqəqədar olmandə gətyrylmış ymumijətlə sənəaj produsjiasının həcmi ilə deji, əhaliin hər nəfərinə işlədilan produsjiasının miqdərjə ilə bəlavəsə əlaqədar olaraq gətyryilan sənəaj produsjiasının həcmi ilə myasjən edilir. Əhalinin hər nəfərinə nə qədar çox sənəaj produsjiası dymırsə, əlkənin e qonomik gycy bir o qədar iyxsəkdir və əksinə olaraq əhalinin hər nəfərinə nə qədar az produsjia dymırsə, əlkənin və onun sənəajin e qonomik gycy bir o qədar əsaqəddir. Deməli, əlkədə əhali nə qədar çox olarsə, əlkədə işlədilan səjlərə tələb bir o qədar artıqdır, deməli, belə əlkənin sənəaj istehsalımyın həcmi bir o qədar artıq olmalıdır.

Məsələn, cəquun istehsalımy gətyrək. 1938-ci ildə 7 million tonna cəquun istehsal edən İngiltərəni cəquun istehsal sahəsində e qonomik çəhətdən ötyb kecmək ycyın biz hər il cəquun əridilməsini 25 million tonnaqə cətdərməliyəq. 1938-ci ildə cəmi 18 million tonna cəquun istehsal etmiş olan Germaniyanın e qonomik çəhətdən ötyb kecmək ycyın biz hər il cəquun əridilməsini 40—45 million tonnaqə cətdərməliyəq. ABS-ın cəmi 15,8 million tonna cəquun istehsal etdiyi 1938-ci qrizis illi səvijsini deji, ABS-da sənəajin iyksəldiyi və 43 million tonnaqə qədar cəquun istehsal etdijiyi 1929-cu ilin səvijsi nəzərdə tutularsa, ABS-ın e qonomik çəhətdən ötyb kecmək ycyın biz hər il cəquun əridilməsini 50—60 million tonnaqə cətdərməliyəq.

Polad, proqat istehsalımy haqqında, məşinçilərmə və sairə haqqında da eji səzləri deınək lazımdır, yunki sənəajin bytyn bu sahələri, habelə qalan sahələri son nəticədə cəquun istehsalından aslıdır.

Biz istehsal texniqası və sənəajin inkisafı templəri mənasında başlıca kapitalist ölkələrinin ötyb kecmişik. Bu çox yaxşıdır. Lakin bu azdır. Onlar e qonomik çəhətdən də ötyb kecmək lazımdır. Biz bunu edə bilirik və biz bunu etməliyəq. Başlıca kapitalist ölkələrinin e qonomik çəhətdən jalmış ötyb keccəajımız zaman ymüd edə bilirik ki, əlkəmiş işlədilan səjlərə bytynlykə təciiz ediləcəq, bizdə produsjalar bol olacağıq və qəmmunizmin birinci fazasından onun ikinci fazasına keçməyə imkanlımyz olacağıqdır.

Başlıca kapitalist ölkələrinin e qonomik çəhətdən ötyb kecmək ycyın nə tələb olunur? Bunun ycyın hər səjdən əvvəl, irəliyə gətməyə ciddi və dənəz arız tələb olunur, qurbanlar verməyə hazır olmaq və sosialist sənəajimiz hər çəhətdən genişləndirmək ycyın ciddi kapital qəbulması tələb olunur. Bizdə bu imkanlar varmı? Sybəsiz ki, vardır! Sonra, bunun ycyın iyksək istehsal texniqası və sənəajin inkisafımyın iyksək tələbi tələb olunur. Bizdə bu imkanlar varmı? Sybəsiz ki, vardır! Nəhəjət, bunun ycyın vaqt tələb olunur. Bəli, joldaslar, vaqt. Jəni zavodlar tikmək lazımdır. Sənəaj ycyın jəni qadrlar jətisdimək lazımdır. Lakin bunun ycyın vaqt lazımdır, həm də çox vaqt. Başlıca kapitalist ölkələrinin e qonomik çəhətdən 2—3 ildə ötyb kecmək mymkyn dejidir. Bunun ycyın bir qədar daha çox vaqt tələb olunur. Məsələn, jənə həmin cəquunu və onun istehsalımy gətyrək. Başlıca kapitalist ölkələrinin cəquun istehsalımy sahəsində e qonomik çəhətdən hansı bir myddətdə ötyb kecmək olar? Devlet Plan Qəmmisjiasımyın kəhna həj'ətdin bəzi işçiləri ikinci bəşilik plan tutulan zaman ikinci bəşiliyin axırsə ycyın 60 million tonna miqdərində cəquun istehsal ediləməsini nəzərdə tutmaqə təklif edirdilər. Bu o deməkdir ki, onlar cəquun əridilməsini ildə orta hesabla 10 million tonna artacağımyın mymkyn olduqunu əsas gətyrirdylər. Bu əlbəttə, fantastiq və bəlkə daha pis idi. Həm də bu joldaslar təkcə cəquun istehsalımy sahəsində fantastiqəyə kecməkə qalmırdılar. Onlar, məsələn hesab edirdilər ki, ikinci bəşilik ərzində SSRİ-də əhalinin ilk artımy yç-dörd million nəfər və jə hətta daha çox olmalıdır. Bu da fantastiqə və bəlkə daha pis idi. Lakin fantaziorlar bir kənara ataraq real əsas yzərinə keclərsə, cəquun əridilməsi texniqasımyın indiki vəzijsətini nəzərdə alaraq cəquun əridilməsini orta hesabla illik artımyın iki-iki jərmə million tonna miqdərində qəbul etmək tamamilə mymkyndir. Başlıca kapitalist ölkələri sənəajinin, habelə bizim əlkənin sənəajinin tarixi gəstərir ki, illik artımyın bu normasə gərgindir, lakin tamamilə mymkyndir.

Deməli, başlıca kapitalist ölkələrinin e qonomik çəhətdən ötyb kecmək ycyın vaqt, həm də çox vaqt tələb olunur. Həm də bizdə əmək məhsuldarlıqə nə qədar iyksək olarsə, bizdə istehsal texniqası nə qədar daha çox təkmilləşərsə, bu ən myhymin e qonomik vəzijsi bir o qədar tez jərmə jətmək mymkyn olacağıqdır, bu vəzijsin jərmə jətilməsi myddətlərini bir o qədar çox əsalmaaq mymkyn olacağıqdır.

b) *Kənd təsərrüfatı.* Həsəbat devryndə kənd təsərrüfatının inkisafı da sənəajin inkisafı kimi iyksəliş xətti ilə irəliləmişdir. Bu iyksəliş jalmış kənd təsərrüfatı produsjiasımyın artmasında deji, hər səjdən əvvəl, bir tərəfdən sosialist kənd təsərrüfatımyın artması və məhkəmməlməsində, obiri tərəfdən kənd təsərrüfatın məhiv olmasında əzyıy gəslə.

tərir. Qolxozlarda taxıl əkin sahəsi 1933-cü ildəki 75 milyon hektardan 1938-ci ildə 92 milyon hektara çatdıqca, tək təsərrüfatçıların taxıl əkin sahəsi həmin dövrdə 15,7 milyon hektardan 600 min hektara, yəni butyn taxıl əkin sahəsinin 0,6 prosentinə enmişdir. Mən hələ texniki bitkilərin əkin sahələrindən danışmıram, burada tək təsərrüfatın rolu hələ endirilməmişdir. Bundan başqa, məlumdur ki, indi 18 milyon 800 min kəndli həjəti, yəni bələqçılıq və sənət qolxozları hesabla alınmadan butyn kəndli həjətlərinin 93,5 prosentini qolxozlarda birləşmişdir.

Bu o deməkdir ki, qolxozlar qəti olaraq qıyvvətləndirilib məhkəmələndirilmişdir, sosialist təsərrüfat sisteməşə ində ökcincilliyimizin jəgəmə formasıdır.

Hesabat dövründə butyn bitkilərin əkin sahəsinin artması revolyusiyadan əvvəlki dövrün əkin sahələrinin miqdarı ilə müqayisə edilərsə, aşağıdakı mənzərə alınır:

SSRI-də BUTYN BITKILƏRİN ƏKİN SAHƏLƏRİ

	Milyon hektar						1938 il 1913-cy ilə nisbətən %/ə-lərlə
	1913 il	1934 il	1935 il	1936 il	1937 il	1938 il	
Butyn əkin sahəsi	105,0	131,5	132,8	133,8	135,3	136,9	130,4
Bu cümlədən:							
a) Taxıl	94,4	104,7	103,4	102,4	104,4	102,4	108,5
b) Texniki bitkilər	4,5	10,7	10,6	10,8	11,2	11,0	244,4
c) Bostan-baqca	3,8	8,8	9,9	9,8	9,0	9,4	247,4
d) Jem bitkiləri	2,1	7,1	8,6	10,6	10,6	14,1	671,4

Bu cədvəldən görünyr ki, bizdə butyn bitkilərin və birinci növbədə-jem, texniki və bostan-baqca bitkilərinin əkin sahələri artmışdır.

Bu o deməkdir ki, ökcincilliyimiz daha ixtisaslı və produqtlu olur, dzygyn ökcindijəmənin geniş jəlbəməsi isə real zəmin əldə edir.

Hesabat dövründə qolxoz və sovxozlarınmızın traqtorlar, qombajınlar və başqa maşınlarla silahlanmasının necə artdıqayn aşağıdakı cədvəllər göstərir:

1) SSRI KƏND TƏSƏRRÜFATINDA TRAQTOR PARQ

	1933 il	1934 il	1935 il	1936 il	1937 il	1938 il	1938-ci il 1933-cü ilə nisbətən % ə-lərlə
a) Traqtorların sayı (min ədəd hesabla)							
Bytyn traqtorlar	210,9	276,4	360,3	422,7	454,5	483,5	229,3
b) Bu cümlədən:							
a) MTS-lərdəki traqtorlar	123,2	177,3	254,7	328,5	365,8	394,0	319,8
b) Sovxozlarda və kəməklə kənd təsərrüfat myəssisələrindəki traqtorlar	83,2	95,5	102,1	88,5	84,5	85,0	102,2
c) Traqtorların qıyçy-mınat qıyvvəsi hesabla							
Bytyn traqtorlar	3209,2	4462,8	6184,0	7672,4	8385,0	9256,2	288,4
d) Bu cümlədən:							
a) MTS-lərdəki traqtorlar	1758,1	2753,9	4281,6	5856,0	6679,2	7437,0	423,0
b) Sovxozlarda və kəməklə kənd təsərrüfat myəssisələrindəki traqtorlar	1401,7	1669,5	1861,4	1730,7	1647,5	1751,8	125,0

2) SSRI KƏND TƏSƏRRÜFATINDA QOMBAJINLAR VƏ BAŞQA MAŞINLAR PARQ

(İlin axırına qıyçy: min ədəd hesabla)

	1933 il	1934 il	1935 il	1936 il	1937 il	1938 il	1938 il 1933-cy ilə nisbətən %/ə-lərlə
Qombajınlar	25,4	32,3	50,3	87,8	128,8	153,5	604,3
Daxilə janaqçılıq motorları və loqoməvillər	48,0	60,9	69,1	72,4	77,9	83,8	174,6
Myrəkkəş və jərim myrəkkəş quruluşlu taxıldeyən maşınlar	120,3	121,9	120,1	123,7	126,1	130,8	108,7
Jyq avtoməvillər	26,0	40,3	63,7	96,2	144,5	195,8	736,1
Minik avtoməvilləri (ədəd ilə)	3,991	5,533	7,555	7,630	8,156	9,594	240,4

Hesabat dövründə bizdə maşın-traqtor stansiyaları sayının 1934-cy ildəki 2.900-dən 1938-ci ildə 6.350-ə çatdıqca, faqtlı bu rəqəmlərə əlavə edilərsə, butyn bu rəqəmlərə əsasən qəti bir surətdə demək olar ki, jəni, hazırkı texniqa əsasında ökcincilliyimizin rekonstruksiyası əsas etibarıla başa çatdırılmışdır.

Bələkiklə, bizim ökcincilik nəmkə ən iri və mexanikləşdirilmiş, deməli, həm də ən cox satılıq məhsul verən, hələ, hazırkı texniqa ilə hər bir başqa ölkənin ökcinciliyindən daha cox silahlanmış ökcincilikdir.

Hesabat dövründə taxıl bitkilərinin və texniki bitkilərin produqsiyasının revolyusiyadan əvvəlki dövrə nisbətən artması gətirilyərsə, rəqəmlər aşağıdakı mənzərəni verir:

SSRI-də TAXIL VƏ TEXNIKI BITKILƏRİN ÜMUMI PRODUQSİYAS

	Milyon sentner						1938 il 1913-cy ilə nisbətən %/ə-lərlə
	1913 il	1934 il	1935 il	1936 il	1937 il	1938 il	
Taxıl	801,0	894,0	901,0	827,3	1202,9	949,9	118,6
Pəməş (çilçil)	7,4	11,8	17,2	23,9	25,8	26,9	363,5
Kətan (il)	3,3	5,3	5,5	5,8	5,7	5,46	165,5
Şəkər qıyqınduru	109,0	113,6	162,1	168,3	218,6	166,8	153,0
Jaqıl bitkiləri	21,8	36,9	42,7	42,3	51,1	46,6	216,7

Bu cədvəldən görünyr ki, 1936-cı ildə və 1938-ci ildə şərq və cənub-şərq rəjonlarındakı quraqlıqqa baxmajararaq və 1913-cy ildə ən jyksək məhsul gətirilyədiyynə baxmajararaq bizdə hesabət dövründə taxıl və texniki bitkilərin ümumi produqsiyasının artması 1913-cy ilin səviləsinə nisbətən durmadan jəyşəmişdir.

Qolxoz-sovxozların satılıq taxıl istehsalı məsələsi xysusilə maraqlıdır. Məşhur statistik Nemcinov joldas hesablamışdır ki, myharibədən əvvəl 5 milliard pud ümumi taxıl məhsulundan bazara çəmi 1 milliard 300 million pudə qədər satılıq taxıl buraxılmışdır ki, bu da o zamanı taxıl istehsalının satılıq hissəsinin 26 prosentini təşkil edir. Nemcinov joldas hesab edir ki, iri istehsal olan qolxoz və sovxoz istehsalında məsələ, 1926-1927-ci illərdə ümumi produqsiyanın 47 prosentə qədərini satılıq taxıl təşkil edirdi, tək kəndli təsərrüfatında isə satılıq taxıl-12 prosentə qədər idi. İşə daha ehtiyatlı janaşylar və 1938-ci ildə qolxoz-sovxozların satılıq taxıl istehsalı ümumi istehsalın 40 prosentini miqdarında qəbul edilərsə, belə nəticə çıxır ki, sosialist taxıl təsərrü-

fəhməz kənara 2 milliard 300 million puda qədər, jə'ni mıharibədən əvvəlki təxəl istehsalının satış taxıləndan 1 milliard pud artıq satış taxıl buraxa bilər və bu il döqrudan da buraxmışdır.

Deməli, sovxoz-qolxoz istehsalının iyksək satış məhsul verməsi onun ən mıhyım xüsusiyyətidir və əlkanı təhliz etmək ycu'n bunun ən ciddi əhəmiyyəti vardır.

Təxəl probleması, olduqca bejyk bir əlkanı satış taxılə ilə kifayət dərəcədə təhliz etmək probleması əlkəmizin bu qəder asan və tez həll edə bilmis olduğunun sirri, qolxozların və sovxozların məhiz bu xüsusiyyətindədir.

Qejd etmək lazımdır ki, son uc ildə bizdə hər il tədərək edilən təxəl bir milliard altı yz million puddan əsaq ənməmiş və bəzən, məsələn, 1937-ci ildə bir milliard 800 million puda çatmışdır. Hər il pulla əlınan 200 million puda qəder təxəl və qolxozların təxəl tıcarəti xətti ilə olan bir nəcə yz million pud təxəl buna əlavə edilərsə, ymumijəllə qolxoz və sovxozların kənara buraxdıqları satış taxılə juxarıda göstərilən mıqdarda mejdana çıxacaqdır.

Sonra, qejd etmək maraqlıdır ki, son uc ildə satış taxılə bəzən, kecmişdə əlkəmizin təxəl mərkəzi hesab olunan Uqrainadan şimala və şərqə, jə'ni RSFSR-ə kecmişdir. Mə'jumdur ki, son iki—uc ildə Uqrainəna hər il cəmi 400 million puda qəder təxəl tədərək edir, halbuki, RSFSR bu illərdə hər il bir milliard yz million—bir milliard iki yz million pud satış taxılə tədərək edir.

Təxəl istehsal işi bu vəziyyətdədir.

Hejvandarlıqda gəldikdə, kənd təsərrüfatının ən geridə qalmış bu sahəsində də son illərdə ciddi irəliləmə əmələ gəlmişdir. Doğrudur, atların sayı və qojunculuq sahəsində biz revolyusijadan əvvəlki səviyyədən hələ geridə qalırsq, lakin artıq qaramal və donuzculuq sahəsində biz revolyusijadan əvvəlki səviyyəni ətəy kecmişik.

Bu xysusda rəqəmlər belədir:

SSRI-də MALQARANIN SAJİ (million baş hesab ilə)

	İ j u l a y ı c ı n						1938-ci il 1933-cü ilə nisbətən %/ə-lər
	1933	1934	1935	1936	1937	1938	
At	35,8	15,7	15,9	16,6	16,7	17,5	48,9
Qaramal	60,6	38,4	42,4	49,2	56,7	57,0	104,3
Qojun və keci	121,2	50,2	51,9	61,1	73,7	81,3	102,5
Donuz	20,9	12,1	17,4	22,5	30,5	30,6	146,4
							252,9

Atcılıq və qojunculuq sahəsindəki geriliğin ən qısa zamanda aradan qaldırılacağına şübhə ola bilməz.

c) *Mal dövriyyəsi, transport.* Sənəjin və kənd təsərrüfatının iyksəli işi bərabər əlkədə mal dövriyyəsi də artmışdır. Dövlət və kooperativ tıcarətinin xərda satış şəbəksinə hesabət dövryndə 25 prosent artmışdır. Dövlət və kooperativ tıcarətinin xərda satış dövriyyəsi 173 prosent artmışdır. Qolxoz-bazar tıcarəti dövriyyəsi 112 prosent artmışdır.

Bax, myvafiq cədvəl belədir:

MAL DÖVRİYYƏSİ

	1933 il	1934 il	1935 il	1936 il	1937 il	1938 il	1938 il 1933-cü ilə nisbətən %/ə-lər
1. Dövlət və kooperativ tıcarətinin xərda satış şəbəksinə (maqaza və pələtqaları) — ilin axırına ycu'n	285,355	286,236	268,713	289,473	327,361	356,930	125,1
2. Dövlət və kooperativ tıcarətinin xərda satış dövriyyəsi (ictimai işə daxil olmaqla) — million manatla	49,789,2	61,814,7	81,712,1	106,760,9	125,943,2	138,574,8	278,3
3. Qolxoz-bazar tıcarəti dövriyyəsi — million manatla	11,500,0	14,000,0	14,500,0	15,607,2	17,799,7	24,399,2	212,2
4. Xəq Jəjəti Sənəji Qomissariatının, Xəq Jynqyl Sənəji Qomissariatının, Xəq Aqır Sənəji Qomissariatının, Xəq Məşə Sənəji Qomissariatının, mytəbəl rəsputiqaların xəq Jəjəti sənəji qomissariatlarının əvəli tıcarət nazirləri — ilin axırına ycu'n	718	836	1141	1798	1912	1994	277,7

Ajdındır ki, əlkədə transportun daşınması myəjlen dərəcədə artmadan mal dövriyyəsi bu qəder genişlənməzdi. Doğrudur da, həsabat dövryndə hər cür transportda, xysusən dəmir jolu və hava transportunda iyk daşınması artmışdır. Su transportunda da, lakin bejyk dəjiskiliklərlə, iyk daşınması artmışdır, 1938-ci ildə isə su transportunda iyk daşınması təəssüf ki, əvvəlki ilə nisbətən bir qəder əskilmişdir.

Bax, myvafiq cədvəl belədir:

İYK DÖVRİYYƏSİ

	1933 il	1934 il	1935 il	1936 il	1937 il	1938 il	1938 il 1933-cü ilə nisbətən %/ə-lər
Dəmir jollar (milliard tonna-kilometrlə)	169,5	205,7	258,1	323,4	354,8	369,1	717,7
Cay və dəniz transportu (milliard tonna-kilometrlə)	50,2	56,5	68,3	72,3	70,1	66,0	131,5
Mykt hava flotu (million tonna-kilometrlə)	3,1	6,4	9,8	21,9	24,9	31,7	1022,6

1938-ci ildə su transportunun bir qəder geriliğinin 1939-cu ildə aradan qaldırılacağına şübhə ola bilməz.

2. Xəqın maddi və qultura vəziyyətinin daha da ləxşləşməsi

Sənəjin və kənd təsərrüfatının davam edən iyksəli xəqın maddi və qultura vəziyyətinin daha da ləxşləşməsi ilə nəticələnməyə bilməzdi və həqiqətdə də bununla nəticələnməmişdir.

İstismarın jox edilməsi və xalq təsərrüfatında sosialist sisteməslərin möhkəmlənməsi, şəhərdə və kənddə işsizliyin və bununla əlaqədar olan dillənciliyin olmaması, sənəjin olduqca genişlənməsi və fəhlələrin sayının durmadan artması, fəhlələrin və qolxozçuların əmək məhsuldarlığının artması, torpaqın həmişəlik olaraq qolxozlara verilməsi və qolxozların olduqca çoxlu miqdarda əla traktorlarla və kənd təsərrüfat maşınları ilə təchiz edilməsi,—bytyn bunlar fəhlə və kəndlilərin maddi vəziyyətini daha da yaxşılaşdırmaq üçün real şərait yaratmışdır. Fəhlə və kəndlilərin maddi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq isə, təbii olaraq, ölkəmizdə böyük qyvvə olan və fəhlələrə kəndlilərin intereəslərinə xidmət edən intelligensiyamızın maddi vəziyyətini yaxşılaşdırması ilə nəticələnməlidir.

Artıq indi danşsıq,—kənddən cəhəb açılıq qorxusu altında yaşayan işsiz və evsiz-cəhsiz kəndliləri sənədə bir təhəri ilə dyzəltmək və rəhm edərək onlara iş vermək haqqında dejidir. Artıq coxdan ölkəmizdə belə kəndlilər joxdur. Bu da, əlbəttə, yaxşıdır, cunki kəndimizni varlanaqlıqla göstərir. İndi danşsıq qolxozlara ancaq belə bir təkid etmək yzərində ola bilər ki, onlar xəhişimizə jərinə jətinəsinlər və artan sənəje üçün bizə hər il hec olmasa million jərmə qədər gənc qolxozcu versinlər. Artıq indi varlı olan qolxozlar nəzərdə tutulmalıdır ki, onların tərəfindən bu cür kömək olmadan sənəjemizi daha artıq gənişləndirmək cox cətin olar, sənəje genişləndirmədən isə—kəndlilərin cox işlənmə mallara artan tələblərinə jərinə jətinə bilərlik. Bizim bu xəhişimizə jərinə jətinəmək üçün qolxozların bytyn imkanları vardır, cunki qolxozlarda texniqanın cox olması kənddə işçilərin bir hissəsini azad edir, sənəjeə keçirilən bu işçilər isə bytyn xalq təsərrüfatımıza cox böyük fəjdə verə bilər.

Nəticədə, biz hesabət dövründə fəhlə və kəndlilərin maddi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq sahəsində aşağıdakı göstəriciləri əldə etmişik:

1. Xalq gəliri 1933-cü ildəki 48,5 milliard manatdan 1938-ci ildə 105 milliard manata çatmışdır;

2. Fəhlə və qulluqçuların sayı 1933-cü ildə 22 milliondan bir qədər artıq olduqda 1938-ci ildə 28 milliona çatmışdır;

3. Fəhlə və qulluqçuların illik əmək haqqı fondu 34.953 million manatdan 96.425 million manata çatmışdır;

4. Sənəje fəhlələrinin, 1933-cü ildə 1.513 manat miqdarda olan orta illik əmək haqqı 1938-ci ildə 3.447 manata çatmışdır;

5. Qolxozların pul gəliri 1933-cü ildəki 5.661,9 million manatdan 1937-ci ildə 14.180,1 million manata çatmışdır;

6. Təxli rayonlarında hər bir qolxozcu həjətinə orta hesabla verilən təxli, 1933-cü ildəki 61 pudaan 1937-ci ildə 144 puda çatmışdır ki, buraja da toxumlar, toxum sığortə fondları, ičiməlişdirilmiş malqara üçün jəm fondu, təxli tədəryiqləri, MTS-lərin işi üçün natura ilə verilən müzd daxil dejidir;

7. Dövlətin bjuçetlə içtimal-qultura tədbirlərinə buraxmış pul 1933-cü ildəki 5.839,9 million manatdan 1938-ci ildə 35.202,5 million manata çatmışdır.

Xalqın qultura vəziyyətində gəldikdə, xalqın maddi vəziyyəti yaxşılaşdırılacaq qultura vəziyyəti də iyksəlməlidir.

Hesabat dövrü, xalqın qulturaça inkəsəfə nəqteji-nəzərindən həqiqətin qultura revolusiyasə dövrü olmuşdur. SSRİ millətərinin dillə-

rində ymumi məcburi ibtidai təhsil həjəta keçirilmiş, myxtəlif dərəçəli məktəblərin və məktəblilərin sayı artmış, ali məktəblərin buraxmış mytaxəssislərin sayı coxalmış, jəni, sovet intelligensiyasə jərədlənmiş, qyvvələndirilmişdir,—xalqın qultura iyksəlisinin ymumi mənəzəsi belədir.

Bu xysusdakı məlumat belədir:

1) XALQIN QULTURA SƏVİYYƏSİNİN İYKSƏLMƏSİ

Göstəricilər	Ölçü vahidi	1933/34-cü il	1938/39-cu il	1938/39-cu il 1933/34-cü ilə nisbətən %-də
Myxtəlif dərəçəli məktəblərdə oxuyanların sayı	min nəfər	23.814	33.965,4	142,6
Bu cümlədən:				
İbtidai təhsil		17.873,5	21.288,4	119,1
Orta təhsil (ymumi və xysusi təhsil)		5.482,2	12.078,0	220,3
Ali təhsil		458,3	601,0	131,1
SSRİ-də oxuyanların sayı (aytyn təhsil nəvələri daxil olmaqla)		—	47.442,1	—
Kytiləy kitabxanaların sayı	min	40,3	70,0	173,7
Bunlarda kitabxanaların sayı	million	86,0	126,6	147,2
Qyvvədərlərin sayı	min	61,1	95,6	156,5
Təatrların sayı	ədəd	587	790	134,6
Kinoların sayı (ensiz pljonaqlı kinolarda sayı)		27.467	30.461	110,9
Bu cümlədən ensiz kinolar		498	15.202	31 dəfə
Kənddəki kinoların sayı (ensiz pljonaqlı kinolarda sayı)		17.470	18.991	108,7
Bu cümlədən ensiz kinolar		24	6.670	278 dəfə
Qyvvədərin illik lərzə	million	4.984,6	7.092,4	142,3

2) 1933—1938-Çİ İLLƏRDƏ SSRİ-DƏ TIKILMIŞ MƏKTƏBLƏR

İllər	Məktəblərin sayı		
	Şəhərlərdə və şəhər tipli jətil	Kənd jərlərində	Cəmiə
1933	326	3.261	3.587
1934	577	3.488	4.065
1935	533	2.829	3.362
1936	1.505	4.206	5.711
1937	730	1.323	2.053
1938	583	1.246	1.829
1933—38-Çİ illərdə cəmi	4.254	16.353	20.607

3) 1933—1938-Çİ İLLƏRDƏ ALI MƏKTƏBLƏRDƏN BURAXILMIŞ GƏNÇ MYTƏXƏSSİSLƏR (min nəfər hesabla)

	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Bytyn SSRİ-də (hərni mytaxəssislər suraja daxil dejidir)	34,6	49,2	83,7	97,6	104,8	106,7
1. Sənəje və tikinti işçiləri	6,1	14,9	29,6	29,2	27,6	25,2
2. Transport və rasitə işçiləri	1,8	4,0	7,6	6,6	7,0	6,1
3. Kənd təsərrüfatına mexanizasiyasə işçiləri, aqronomlar, bəjilər hakimlər və zootexniqlər	4,8	6,3	8,8	10,4	11,3	10,6
4. Eqonomistlər və jurlistlər	2,5	2,5	5,0	6,4	5,0	5,7
5. Orta məktəp, fəhlə faulqitli, texniqum myaxililəri və sənəje məarif işçiləri, ali cümlədən ihsəsət işçiləri	10,5	7,9	12,5	21,6	31,7	35,7
6. Həkimlər, provizorlar və fiziklura işçiləri	4,6	2,5	7,5	9,2	12,3	13,6
7. Başqa ixtisəslər	4,3	11,1	12,7	14,2	9,9	9,8

Bu cəhət bəylik qultura işi nəticəsində bizdə fəhlə sinfi, kəndlilər, savet qulluqları sıralarından çıxan, qanun xalqımızın qanından, qanun xalqımızın qanından olan çoxlu yeni, sovet intelliqensiyası, — istismar bəylikdə qulluqun nə olduğunu bilməyən, istismarçılara nifrət edən, SSRİ xalqlarına sədaqət və uryəklə qulluq etməyə hazır olan intelliqensiya meydana gəlmiş və yetişmişdir.

Fikrimiz, bu yeni, xalq, sosialist intelliqensiyasının meydana gəlməsi ölkəmizdə qultura revolyusiyasının ən mühüm nəticələrindən biridir.

3. Sovet quruluşunun daha da möhkəmlənməsi

Hesabat dövryayın ən mühüm nəticələrindən biri ondan ibarətdir ki, bu dövrdə ölkənin daxili vəziyyəti daha da möhkəmlənmişdir, sovet quruluşu daha da möhkəmlənmişdir.

Başqa cəhət ola bilməzdi. Xalq təsərrüfatının bytın sahələrində sosialist sisteməyin möhkəmlənməsi, sənəfin və kənd təsərrüfatının inkişafı, zərurətlərin maddi vəziyyətinin yaxşılaşması, xalq kəndliləri qulturasının artması, onların siyasi fəallığının artması, — Sovet hakimiyyətinin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən bytın bunlar, sovet quruluşunun daha da möhkəmlənməsi ilə nəticələnməyə bilməzdi.

Hər bir kapitalist cəmiyyətdən fərqli olaraq, indiki zamanda sovet cəmiyyətinin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onda daha antaqonist, düşmən siniflər yoxdur, istismarçı siniflər aradan qaldırılmışdır, sovet cəmiyyətinin təşkil edən fəhlələr, kəndlilər və intelliqensiya iş mərhələsinə əsaslıq əsasları yərinə düşərək işləyirlər. Kapitalizm cəmiyyəti, fəhlələrlə kapitalistlər arasında, kəndlilərlə mülkədarlar arasında dağ bərkəşən ziddiyyətlərlə parçalanmış və bu da onun daxili vəziyyətinin möhkəm olmamasına səbəb olmuş halda, istismar zülmündən azad olmuş sovet cəmiyyəti bu cəhət ziddiyyətlərinə nə olduğunu bilmir, sinfi toxumasından azad və fəhlələr, kəndlilər, intelliqensiyanın mərhələsinə əsaslıq cəmiyyətidir. Bu yuxarıdakı əsasda da sovet cəmiyyətinin mədəni-siyasi birliyi, SSRİ xalqlarının dostluğu, sovet patriotizmi kimi hərəkətverici qüvvələr genişlənmişdir. 1936-cı ilin noyabrında qəbul edilmiş SSRİ Konstitusiyası və ölkənin baş orqanlarına seçkilərin tamamilə demokratisasiyası da yenə bu əsas yərinə meydana gəlmişdir.

Ölkənin baş orqanları seçkilərinə gəldikdə bu seçkilər sovet cəmiyyətinin birliyi və SSRİ xalqlarının dostluğu parlaq surətdə nəzərdə tutulmuşdur ki, bunlar da ölkəmizin daxili vəziyyətinin xarakterik xüsusiyyəti təşkil edir. Məlum olduğu kimi 1937-ci ilin dekabrında SSRİ Baş Sovetlərinə seçkilərdə kommunistlərə partiya olmaqları bloquna, demək olar ki, 90 milyon seçici, yəni səsvərmədə iştirak edənlərin 98,6 prosenti səs vermişdir. 1938-ci ilin iyun ayında mütəfəqq respublikaların Baş Sovetlərinə seçkilərdə isə kommunistlərə partiya olmaqları bloquna 92 milyon seçici, yəni səsvərmədə bytın iştirak edənlərin 99,4 prosenti səs vermişdir.

Sovet quruluşunun möhkəmlənməsinin əsas və Sovet hakimiyyətinin təkmilləşməsi qüvvəsinin mənbəi, bax buradadır.

Bu, bir də o deməkdir ki, myharibə olaçaq halda ordumuzun arxası və cəbhəsi, ejni cəbhəsinə olduğunu və daxili birliyinə görə, — hər han-

ss bir başqa ölkədəkindən möhkəm olaçaqdır, bunu, xaricdəki hərbi toxuma həvəskarlarının jadda saxlamaları lazımdır.

Xarici mətbuatın bəzi xadimləri bəylikdə qulluq edib deyərlər ki, sovet təşkilatlarının Trotski, Zinoviyev, Qamenev, Jakir, Tuxacevski, Rozenqolts, Buxarin və başqa iştirakçılar kimi spionlardan, qatillərdən və ziyancılardan təmizlənməsi sovet quruluşunu gücləndirməyə «sərsimləyici», «pozğunluq» əməli gətirmişdir. Bu ifrəc bəylikdə qulluq olən ələmnaməyə lajiqdir. Sovet təşkilatlarının zərərli və düşmən elementlərdən təmizlənməsi sovet quruluşunu nə qədər sarsıtsa da poza bilər? Xarici dövlətlər qarşısında syrynan, hər bir xarici cinovniq qarşısında qul kimi sədələ getmək duyqusu ilə dolu olan və ona spionluq qulluqunu gəstərməyə hazır olan bir ovuc trotskist-buxarinci spion, qatil və ziyancılar, — bəylikdə kapitalizm qulluqunu bəylikdə qulluqunu cəhən hər hansı bir iyşkək rəhbərli xarici cinovniq qarşı, kapital zəncirindən azad axırca sovet vətəndaşlarının iyşkək olduğunu başa düşməmiş bir ovuc adamlar, — bu alcaq satqın qullar bəylikdə kimə lazımdır, xalq ucun bunların nə qijməti ola bilər və bunlar kimi «poz» bilərlər? 1937-ci ildə Tuxacevski, Jakir, Uborevici və başqa iştirakçılar gyllələnməyə məhkum edildilər. Bundan sonra SSRİ Baş Sovetlərinə seçkilər oldu. Seçkilərdə bytın iştirak edənlərin 98,6 prosenti Sovet hakimiyyətinə səs verdi. 1938-ci ilin əvvəllərində Rozenqolts, Rəqov, Buxarin və başqa iştirakçılar gyllələnməyə məhkum edildilər. Bundan sonra mütəfəqq respublikaların Baş Sovetlərinə seçkilər oldu. Seçkilərdə bytın iştirak edənlərin 99,4 prosenti Sovet hakimiyyətinə səs verdi. Sual olunur, hansı burada «pozğunluq» əlamətləri və nə ucun bu «pozğunluq» seçkilərin nəticələrində özünü gəstərmədi?

Bu xarici bəyliklərə qulluq asarən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, spionlar, qatillər və ziyancılar azad buraxılmas olmaqları və onlara ziyancıluq etməyə, adam öldürməyə və spionluq etməyə mane olan olmasında, sovet təşkilatları daha möhkəm və daha davamlı olarmış. (Gylsma.) Spionlar, qatillər, ziyancılar bu qəddər həssaslıqla mydafiə edən bu aqlar öz siyrlərini çox tez acımlarmış?

Bələ demək daha doğru olarmıx ki, sovet təşkilatlarının spionlardan, qatillərdən, ziyancılardan təmizlənməsi bu təşkilatların daha da möhkəmlənməsinə səbəb olmaqlı idi və həqiqətdə də buna səbəb oldu.

Məsələn, Xasan gəly janındakı hadisələr, sovet təşkilatlarının möhkəmləndirmək ucun bu təşkilatları spionlardan və ziyancılardan təmizləməyin ən doğru vasitə olduğunu gəstərmir, bəs nəyi gəstərir?

★

Daxili siyasət sahəsində partiyayın vəzifələri:

1. İstehsal texniqası və sənəfin artması, templəri sahəsində başlıca kapitalist ölkələrini ətəy kəcdiyimiz kimi, — onları ən yaxın 10—15 il ərzində eqonomik cəhətdə də ətəy kəcmək ucun sənədimizin iyşkəsliyi, ənək məhsuldarlığının artması, istehsal texniqasının təkmilləşdirilməsi daha da genişləndirməkdir.

2. Ən yaxın 3—4 il ərzində hər heqtdən orta hesabla 12—13 sentner məhsul gətirməklə hər il 8 milliard pud taxıl istehsalı əldə etmək, texniki bitkilər istehsalı orta hesabla 30—35 prosenti artırmaq, qoynların və donuzların sayını iki qat, qaramaların sayını — 40 prosent, atların sayını — 35 prosent artırmaq ucun, əkinçilikimizin və heyvandarlığımızın iyşkəsliyi daha da genişləndirməkdir.

5. Qapitalizm əhatəsini jaddan sıxarmamaq, xarici razvedqanın əl-kəməzə şpionlar, qatillər, zıjancılar gəndərəcəzini jadda saxlamaq, bunu jadda saxlayıb sosialist razvedqamızı məhkəmələndirərək, xalq dysmənlərini darıadaqın etməkdə və onların kökuny kəsməkdə razvedqamızı sistemətik kəmək etməkdir.

YIO(b)P-nin DAHA DA MƏHKƏMLƏNMƏSİ

Hesabat dövründə partiyanın daxili həyatının inkişafı haqqında, onun təşkilat və propaqanda işi haqqında qonqret mə'lumat nəzərdən keçirək.

Hesabat dövründə partiyanın və onun rəhbər orqanlarının məhkəmələndirilməsi, birinci növbədə iki jolla: partiyanın tərkibini nizama salmaq, e'tibarsız adamları sıxışdırıb kənar etmək və yaxşı adamları seçmək jolu ilə, və təşkilatları xərxdəndirməyə, onların həcmiini kiciltmə və rəhbər orqanları aşağı, operativ, qonqret işə yaxınlaşdırmaq jolu ilə həyata keçirilmisdir.

Partiyanın XVII qurultayında partiyanın 1.874.488 üzvy tərəfindən nıymajənda vər idi. Bu rəqəmlər əvvəlki qurultaya, partiyanın XVI qurultayına nıymajənda gəndərmış olan partiya üzvlərinin sājə haqqında-kı rəqəmlərlə mıyqajisə edilərsə gəryənr ki, partiyanın XVI qurultayından XVII qurultayınadək olan dövrdə partiya 600 min jəni partiya üzvy gəlmişdir. Partiya hiss etməjə bilməzdi ki, 1930–1933-cy illər gəraitində partiya bələ kytləvi axın, partiya tərkiibinin saqlam olmaıan və arız edilərsə artmasədır. Partiya bilirdi ki, onun sərjalərnə jalnız namuslu və sədaqətli adamlar dejil, habelə partiya bəjarəyindən öz şəx-si məqsədləri ucyn istifadə etməjə cəlbəsn təsədyfi adamlar da, qarje-ristlər də gəlirlər. Partiya bilməjə bilməzdi ki, onun gıcy jalnız üzv-lərinin sājənda dejil, habelə, hər sējənd əvvəl, bunların kəljilijətindədir. Bununla əlaqədər olaraq partiyanın tərkiibini nizamla salmaq məsələsi qarşıda durdu. Partiya üzvlərinin və qandidlərinin, hələ 1933-cy ildə başlanmış təmizlənməsini davam etdirmək qərara alındı və bu təmiz-ləmə haqqında 1935-ci ildə māj əjnədək davam etdirildi. Sonra, partiya jəni üzvlər qəbulunun dəjandəyilməsə qərara alındı və qəbul iş-ləri haqqında 1936-cı ildə sentabr əjnədək dəjandəyirldi, partiya jəni jəni üzvlər qəbuluna jalnız 1936-cı il nojabrın 1-dən başlandı. Daha sonra, Kirov joldasın xainçəsini əldəyirməsi ilə, —partiyada syb-əlil elementlərin az olmasqənlı gəstərn və qətlə əlaqədər olaraq partiya documentləri joxlansılmasə və dəjisdəyirməsinin kəcirilməsi qə-rara alındı, bunların da hər ikisi jalnız 1936-cı ildə sentabr əjə ucyn qurtardı. Jalnız bundan sonra partiya jəni üzvlər və qandidlər qə-bulu başlandı. Bytyn bu tədbirlərin nəticəsində partiya ona mıyvəfiq oldu ki, ən məhkəm və sədaqətli adamlar səcib saxlajaraq öz sərjalərnə təsədyfi, passiv, qarjerist və əsq dıymən elementlərdən təmizlədi. Demək olmaz ki, bu təmizləmə ciddi səhvlər buraxmadan kəcirildi. Tə-əssüf ki, səhvlər, gəzlonla biləcəyindən cox oldu. Sybəsiz, bız kytləvi təmizləmə metodundan daha istifadə etməli olmaıcaıq. Lakin 1933–1936-cı illərdəki təmizləmə hər halda ləbyddi idi və bu təmizləmə əsə-sən mısbət nəticələr verdi. Həmin XVIII qurultaya partiyanın 1.600 minə qədər üzvyynin, jəni XVII qurultaydakından 270 min məfər az yzvyyn nıymajəndəsi vərdir. Lakin bunda bir pis sēj joıxdu. Əksinə az yzvyyn nıymajəndəsi əlamətidir, cunki partiya əzyny jaramazlardan tə-mizləməklə məhkəmlənr. İndi partiyanın üzvlərinin sājə bir qədər azalmışdır, lakin bunun əvəzinə partiyanın kəljilijətcə qəda da jax-səlmışdır.

Bu, bəyjk nailijətdir.

Partiya rəhbərliini əsaqə işə jaxınlaşdırmaq mə'nəsində, onu daha da qonqretləşdirmək mə'nəsində gındylik partiya rəhbərliinin jaxs-laşdırılmasına gəldikdə, partiya bələ bir nəticəjə gəlmişdir ki, təşkilat-ların xərdələşdərilməsə, onların həcminin kicildilməsi partiya orqan-larının bu təşkilatlara rəhbərliini əsanlaşdırmaq ucyn, rəhbərliiə əzyny işə qonqret, cənib, ərativ etmək ucyn ən jaxsə vəsitiədir. Xərdələşdərma həm xalq qomissariatları xəttinə, həm də əministrativ-ter-ritorial təşkilatlar xətti ilə, jəni mıytfəfi respubliqalar, əlkələr, əblast-lar, rayonlar və bəşqalər xətti ilə kəcirilmişdir. Gəryön tədbirlər nə-ticəsində ində bızim 7 mıytfəfi respubliqa əvəzinə 11 mıytfəfi respubliqa-mız, 14 SSRİ xalq qomissariatı əvəzinə 34 xalq qomissariatımız, 70 əlkə və əblast əvəzinə 110 əlkə və əblastımız, 2.559 şəhər və kənd ra-

jonu əvəzinə 3.815 rayonumuz vərdir. Buna uıqun olaraq partiyanın rəhbər orqanları sisteməsində, ində başda YIQ (b) P MQ olmaqla 11 mərkəzi qomitet, 6 əlkə qomiteti, 104 əblast qomiteti, 30 əratq qomite-ti, 212 ymum şəhər qomiteti, 336 şəhər rayon qomiteti, 3.479 kənd ra-jon qomiteti və 113.060 ilk partiya təşkilatı vərdir.

Təşkilatların xərdələşdərilməsə işinin ərtəq qurtarmış olduqunu demək olmaz. Jəqin ki, xərdələşdərma işləri davam edəcəkdir. Lakin, nəcə olsa da, bu tədbir işlər işə gındylik rəhbərlii jaxsəlaşdırmaq cə-hətinə, istərsə rəhbərliiə əzyny əsaqə, qonqret işə jaxsəlaşdırmaq cəhətinə ərtəq əzyny jaxsə nəticələrini verir. Mən hələ onu demirəm ki, təşkilatların xərdələşdərilməsə işylər və mınərlə jəni adamlar rəhbər işə irəli cəkməklə imkan vərmişdir.

Bu da bəyjk nailijətdir.

2. Qadrların seçilməsi, onların irəli cəkməsi, onların jərləşdərilməsi

Partiyanın tərkiibinin nizamla salınmasə və rəhbər orqanların qon-qret, əsaqə işə jaxsəlaşdırılmasə partiyam və onun rəhbərliini daha da məhkəmləndirmək ucyn jəganə vəsitiə dejidli və ola da bilməzdi. Həsəbat dövryəndə partiyam məhkəmləndirmək ucyn başqa vəsitiə,— qadrlara işi kəkəyənə jaxsəlaşdırmaqdan, qadrlar seçmək, onların irəli cəkmək, onların jərləşdərilmək, onların iş prosesində joxlamaq işini jaxsəlaşdırmaqdan ibarət idi.

Partiya qadrlar—partiyamızın qomanda həj'ətdir, bızim partiyamız həkimlijet başında durmuş olduqdan,—bu qadrlar habelə rəhbər devlət orqanlarındən da qomanda həj'ətdir. Prətiqada joxlamış dyzgyñ siyasi xətt həzərlandıqdan sonra partiya qadrlar partiya və devlət rəhbərliiənin həl edici qıyvvəsi olurlar. Dyzgyñ siyasi xəttə mālİK olmaq,— əlbəttə, birinci və ən əhəmiyyətli işdir. Lakin hər halda bu kifajət de-jildir. Dyzgyñ siyasi xətt deqlarəsıya ucyn dejidli, həjata kəcirilmək ucyn lazımdır. Dyzgyñ siyasi xətt həjata kəcirmək ucyn iş qadrlar lazımdır, partiyanın siyasi xəttini basə dyşən, onu xətt kimi dərk edən, onu həjata kəcirməyə həzər olan, onu prətiqada həjata kəcirə bilən və onun ucyn cəvab vərəjli, onu mıydfəfi etməjli, onun uıqunda mıybarizə etməjli bəqaran adamlar lazımdır. Bunsuz, dyzgyñ siyasi xəttin kaqəz yzarində qalmaıq rısqı vərdir.

Məhz burada qadrlar dyzgyñ seçmək, qadrlar jətişdirmək, jəni adamlar irəli cəkmək, qadrlar dyzgyñ jərləşdirmək, onların gəryön işlə joxlamaıq məsələsi qarşıda durur.

Qadrlar dyzgyñ seçmək nə deməkdir?

Qadrlar dyzgyñ seçmək, hələ hec də əzynyə mıyavınlar və kəkək-cilər jəsqmaq, dəftərxana dyzəlmək və oradan mıyxtəlif gəstərilər bu-raxmaq demək dejidir. (Gıylısmə.) Habelə, bu, öz ixtiyarından istifa-də etmək, onlarla və işylərlə adamlar əbas jərə bir jerdən başqa bir jərə kəcirmək və gəri qaltarmaıq və bilməz-tykənməz «jənədən təşkil» işləri dyzəlmək demək dejidir. (Gıylısmə.)

- Qadrlar dyzgyñ seçmək:

Birincisi, qadrlara partiyanın və devlətin qəzəl fondu kimi qıjmat vərək, onların qadrları bilmək, onlara hərmət etmək deməkdir.

İkincisi, qadrlar tənləmaq, hər bir qadr icisinin ləjəqətini və nəq-

sanların diqqətlə öyrənmək, işcinin hansı vəzifədə öz bacarıqlarını da-ha asanlıqla göstərə biləcəyini bilmək deməkdir.

Üçüncüsü, qadrların qadın ilə jetəndirmək, hər bir artan işçiyə irəliləməkdə kömək etmək, bu cür işçilərlə səbrli «əlləsmək» üçün vaxtı asirgənc etmək və onların artmasını sürətləndirmək deməkdir.

Dördüncüsü, yeni, gənc qadrlar vaxtında və cəsarətlə irəliləmək onların köhnə jərdə qalıb kif atmasına, qəçərməsinə yol verməmək deməkdir.

Bəşinci, işçiləri vəzifələrə görə əla jərələndirmək deməkdir ki, hər bir işçi özünə öz jərinə hiss etsin, hər bir işçi ymumid işimizə öz şəxsi qabiliyyətinə görə ymumijətdə bacardığı qədər maqsimum fəjdə verə bilsin, qadrlar jərələndirmək işinin ymumi itiqamətli, hamın işçisi xət-tin tələblərinə tamamilə uyğun gəlməlidir ki, bu jərələndirmə də onun xatirəsinə yəcin kecirilir.

Burada, yeni, gənc qadrların cəsarətlə və vaxtında irəliləməsi məsələsinin xüsusi əhəmiyyəti vardır. Fikrimiz, adamlarımız bu məsələni hələ lap əjdən başa düşməmişlər. Bəziləri hesab edirlər ki, qadrların səccərkən, başlaça olaraq, köhnə qadrlar əsas tutulmalıdır. Bəziləri də bunun əksinə, başlaça olaraq gənc qadrlar əsas tutmaq lazımdır gəldiyi fikrindədirlər. Mənə belə gəlir ki, həm birincilər və həm də ikincilər səhv edirlər. Köhnə qadrlar, əlbəttə, partiya və dövlət üçün böyük sərvətdir. Gənc qadrlarda olmayan şey—rəhbərlik sahəsində çox böyük təcrübə, prinsipial marqisist-leninci məhkəməliyi, işi bilmək, vəzifədən baş çıxarmaq qüvvəti onlarda vardır. Lakin, birincisi, köhnə qadrlar həmişə az, lazımı olandan əskik olurlar və onlar təbiət qanunlarına görə qismən sıradan çıxmağa başlayırlar, ikincisi, köhnə qadrların bir hissəsində bəzən inadla kecmiş, baxmaq, kecmişdə batıb qalmaq, köhnəlikdə batıb qalmaq və həyatda jəniliyi gərmək meyli olur. Buna, jənilik duyğusunu itirmək deyildir. Bu, çox ciddi və qorxulu nəqsandır. Gənc qadrlara gəldikdə, onlarda, əlbəttə, köhnə qadrlardakı təcrübə, məhkəməliyi, işi bilmək və vəzifədən baş çıxarmaq qüvvəti joxdur. Lakin birincisi, gənc qadrlar böyük coxluq təşkil edirlər, ikincisi onlar gəncdirlər və onların hələ sıradan çıxmaq qorxusu joxdur, üçüncüsü, onlarda, hər bir bolşeviq işcinin çox dəjərlı sifəti olan jənilik duyğusu qüvvətlidir və dərduyucysı, onlar o qədər sürətlə artır və maariflənirlər ki, o qədər itı jıksənilir ki, onların qocalara catacaqlar, qocalara cıjın-cıjına dıracıqlar, və onların ləjilədi əvəzi olaçaqlar zaman ızzaq deyildir. Deməli, vəzifə jə köhnə, jə də jeni qadrlar əsas tutmaqdan dejil, partiya və dövlətə rəhbər işinin bir ymumi orkestrində köhnə və gənc qadrlar ıjınqlaşdırmaq, jırləşdirmək jolunu tutmaqdan ıbarətdir. (Uzun sıran ıdıqlar.)

Bax buna görə, gənc qadrlar vaxtında və cəsarətlə rəhbər vəzifələrə irəliləmək lazımdır.

Hesabat devryndə partiya rəhbərliyini məhkəmələndirmək işində partiyamız ciddi nailiyyətlərindən biri odur ki, partiya, qadrların səccək sahəsində məhz köhnə və gənc işçiləri ıjınqlaşdırmaq xəttini əsaslandıran juxarjə qədər myvofəjijətlə həjfatə kecmirisdır.

Partiyanın Mərkəzi Cəmitətidə olan məlumatdan gəryıynır ki, hesabət devryndə partiya dövlət və partiya xətti ilə rəhbər vəzifələrə 500 min nəfərdən artıq partiyalı və partiyaya qoşulan gənc bolşeviqi irəli cəkə ılımişdir ki, bunların 20 prosentdən coxtı qadındır.

İndi vəzifə nədən ıbarətdir?

Vəzifə,—qədər səccək işni əsasqadan juxarjə qədər tamamilə bir əla ıjınqladan və bu işi lazımi, elmi, bolşeviq jıksəjijəne qaldırmaqdan ıbarətdir.

Bunun ıccyn, qadrların ıjırılması, irəli cəkilması və sečilması işinin myxtəlif şəbələr və seccorlar arasında parçalanmasına son qojub, bu işi bir jərdə cəmləşdirmək lazımdır.

Bu jər də YIQ(b)P MQ tərkiibində Qadrlar ıdarəsindən və hər bir respublika, əlkə və oblast partiya təşkilatının tərkiibində myvafiq qadrlar şəbəsindən ıbarət olmalıdır.

3. Partiya propaqandası. Partiya ıyvlərinin və partiya qadrlarının marqisizm-leninizm tərbijəsi

Partiya işinin cox myhyıyn və cox məsul bir sahəsi də vardır ki, bu vəsiti ilə hesabət devryndə partiya və onun rəhbər orqanların məhkəmələndirilmişdir,—bu da sifahi və mətbuat vəsitisilə partiya propaqandası və agitəjasından, partiya ıyvlərinin və partiya qadrlarının marqisizm-leninizm ruhunda tərbijə etmək işindən, partiyanın və onun işçilərinin siyasi və teoretik səvjijəsini jıksəlmək işindən ıbarətdir.

Partiya propaqandası işinin, işçilərimizin marqisizm-leninizm tərbijəsinin olduqca ciddi əhəmiyyəti haqqında cox danışmağa jəyin ki, ehtıjə joxdur. Mən, neinki jəlnəz partiya apparatı işçilərin nəzərdə tuturam. Mən qomsomol, həmkarlar ıftıfaqlar, ıtcarət-qoooperativ, təsərrıfat, sovet, maarif təşkilatlarının, hərbi və başqa təşkilatların işçilərinə də nəzərdə tuturam. Partiyamız tərkiibini nizama salmaq və rəhbər orqanların əsaqə işə jaxınlaşdırmaq işini kifajətləndirici şəkildə qurmaq olar; qadrlar ıjiri cəkmək, onları səccək, onları jərələndirmək işini kifajətləndirici şəkildə qurmaq olar; lakin bytyn bunlara barabər partiya propaqandası bir səbəbdən əsasmağa başlayarsa, qadrlarımız marqisizm-leninizm tərbijəsi işi zəifləməyə başlayarsa, qadrların siyasi və teoretik səvjijəsini jıksəlmək işimiz zəifləsə, bununda əla-qədər olaraq qadrların əzəli irəlilə doqru hərəkətimizin perspektivəsi ilə daha maraqlanmazlarsa, işimizin doqruuluqunu daha başa düşməzlərsə və juxarjədən verilən gesterijələri kor-korana və mexaniki surətdə jərinə jətirən perspektivəsiz işbızlara cəvrlirsələr,—o zaman bytyn dövlət və partiya işimiz həkmən zəifləşər. Bir əqsima kimi qəbul etmək lazımdır ki, dövlət və partiya işinin hər bir sahəsindəki işçilərin siyasi səvjijəsi və marqisizm-leninizm şıyrı nə qədər jıksək olarsa, işin əzy bir o qədər jıksək və səmərəli olar, işin nəticələri bir o qədər fəjətlı olar, və əksinə,—işçilərin siyasi səvjijəsi və marqisizm-leninizm şıyrı nə qədər əsaqə olarsa, işdə pozıqlıq və myvofəjijətsizliklər olaçaq bir o qədər jəqindir, işçilərin əzərlərin dəjərdən dıyəcəkləri və xırdac işbızlara cəvrləcəkləri bir o qədər jəqindir, onların pozulaçaqları bir o qədər jəqindir. Qəjijətdə demək olar ki, əjər biz bytyn iş sahələrindəki qadrlarımız ədeoloji cəhətcə hazırjəjib siyasi cəhətcə onları daxili və jəjnəlxəlx vəjijətdən asanlıqla baş çıxara bıləcəc dərcədə məhkəmələndirə bıləcək, əjər biz onların əlkəjə rəhbərlik məsələlərini ciddi səhvərlə buraxmadan həll etməjə bacaran tamamilə jətisim marqisist-leninci ədə bıləcək,—artıq o zaman bytyn məhkəmələrimizin onda doqquzunu biz həll edilmis salmaq ıccyn bytyn əsaslarımız olar. Bu vəzifəni işə bız sybhasız jərinə jətirə bılırık, cıynk bızda bunu həll etmək ıccyn lazımi olan bytyn vəsitiələr və imkanlar vardır.

Bizdə gənç qadrların hazırlanması və yetişdirilməsi bir adət olaraq elin və texniqanın ayrı-ayrı sahələrində, ixtisaslara görə keçirilir. Bu, lazımi və məqsədə uyğundur. Mytəxəssis meqin cəmi zamanında fizika və ya botanika mytəxəssisi olmasın ehtiaq joxdur və əksinə. Lakin bir elm sahəsi vardır ki, bunu bilmək bytyn elm sahələrindəki bəşevilərlə uyyn məcburi olmalıdır,—bu da cəmiyyət haqqında, cəmiyyətin inkişaf qanunları haqqında, proletar revolyusiyasının inkişaf qanunları, haqqında, sosializmin quruluşunun inkişaf qanunları haqqında, qəmmunizmin qələbəsi haqqında marqşizim-leninizm elmidir. Çynki, əzyyn leninci adlandıran, lakin öz ixtisası cərcivəsinin icarısına girib qalan, deyə ki, matematika, botanika və ya kimia cərcivəsinə girib qalan və öz ixtisasından başqa hec bir şey gərməyən adamı haqqi leninci saymaq olmaz. Leninci, yalnız xosladəy elm sahəsinin mytəxəssisi ola bilər,—o, bununla barabər öz əlkesinin myqəddərətə ilə olduqca qalanın, ictimai inkişaf qanunlarına bələd olan, bu qanunlardan istifadə etməyi bacaran və əlkəyə siyasi rəhbərlikdə aqtiy iştirak etməyə cəlsən siyasətci-ictimai işçi olmalıdır. Bu, əlbəttə mytəxəssis bəşevilərlə uyyn əlavə vəzifə olaçaqdır. Lakin bu, nəticəsi artıqlamaş, ilə ədənləçək bir vəzifə olaçaqdır.

Partiya propaqandasının vəzifəsi, qadrların marqşizim-leninizm tərbijəsinin vəzifəsi, bytyn iş sahələrindəki qadrlarımıza cəmiyyətin inkişaf qanunları haqqında marqşizim-leninizm elminə tələnlənməkdə kömək etməkdən ibarətdir.

Propaqanda və qadrların marqşizim-leninizm tərbijəsi işini yaxşılaşdırmaq tədbirləri məsələsi, myxtəlif oblastpartiya təşkilatları propaqandistlərinin iştirakı ilə YIQ(b)P MQ tərəfindən dəfələrlə myzakir edilmişdir. Bununla 1938-ci ilin sentyabrında «YIQ(b)P tarixinin qısa qursu»nun cəpən cəkməşə nəzərə alınmışdır. Myvəlin edilmişdi ki, «YIQ(b)P tarixinin qısa qursu»nun cəpən cəkməşə əlkəmdə marqşizim-leninizm propaqandasının daha da genişlənməsinin başlanğıcını qəyur. YIQ(b)P MQ-nın gərdəy işlərin nəticələri, «YIQ(b)P tarixinin qısa qursunun buraxılması ilə əlaqədar olaraq partiya propaqandasının quruluşu haqqında» MQ-nın məlum qərarında c'lan edilmişdir.

YIQ(b)P MQ, bu qərarı əsas tutaraq və 1937-ci ildə YIQ(b)P MQ-nın mart plenumunun «Partiya işindəki nəqsanlar haqqında» məlum qərarlarını nəzərə alaraq, partiya propaqandası sahəsindəki nəqsanları aradan qaldırmaq və partiya üzvlərinin və partiya qadrlarının marqşizim-leninizm tərbijəsi işini yaxşılaşdırmaq uyyn aşağıdakı başlıca tədbirləri qəyid etmişdir:

1. Partiya propaqandası və agitasiyası işi bir jerdə cəm edilsin, propaqanda və agitasiya şöbələri və mətbuat şöbələri YIQ(b)P MQ tərkibində vahid Propaqanda və agitasiya idarəsində birləşdirilsin, hər bir respubliqa, əlkə və oblast partiya təşkilatının tərkibində myvafiq propaqanda və agitasiya şöbəsi təşkil edilsin;

2. Propaqandada dərnək sisteməşə uymaqş janlış hesab edərək və marqşizim-leninizm əsaslarını partiya üzvlərinin individual ələnmələri metodunu məqsədə daha uyuqun salaraq, partiyanın diqqəti mətbuatda propaqandaya və propaqanda işində ləqşəy sisteməş təşkil olunmasına cəlb edilsin;

3. Hər bir oblast mərkəzində qadrlarımızın aşağı zvenosu uyyn hazırlıq artırmıqdan əyri birlilik Qurslar təşkil edilsin;

4. Əlkəmin bir sıra mərkəzlərdə qadrlarımızın orta zvenosu uyyn inkişaf Lenin məktəbi təşkil edilsin;

5. Partiyamızın ixtisaslı teoretik qadrların hazırlamaq uyyn YIQ(b)P MQ janında yekillik Ali marqşizim-leninizm məktəbi təşkil edilsin;

6. Propaqandistlərin və qəzet işçilərinin hazırlıqların artırmaq uyyn əlkəmin bir sıra mərkəzlərdə ililik Qurslar təşkil edilsin;

7. Ali məktəblərdə dərş dəyən marqşizim-leninizm myvillimlərinin hazırlıqların artırmaq uyyn Ali marqşizim-leninizm məktəbi janında altı aylıq Qurslar təşkil edilsin.

Sybhə joxdur ki, hazırda jərinə jətirilən, lakin hələ lazımi dərəcədə jərinə jətirilməmiş olan bu tədbirlərin həyata keçirilməsi öz yaxşı nəticələrini verməkdə gecikməjəcəkdir.

4. Teorijamızın bəzi məsələləri

Teorijamızın, ciddi praqtiki əhəmiyyəti olan bəzi məsələlərinin joldaşlarımızla lap ajdın olmağıqın, bu məsələlərdə bir qədər qarışıqlıq olduqunu da propaqanda və ideologiya işimizin nəqsanları srəsənə daxil etmək lazımdır. Mən, yumumijlətlə devlət məsələsinə, xysusən bizim sosialist devləti məsələsinə və bizim sovet intelligensiyas məsələsinə nəzərdə tuturam.

Bəzən soruşurlar: «bizdə istismarcı siniflər məhv edilmis, əlkədə daha düşmən siniflər joxdur, əziləsi adam joxdur, deməli devlətə daha ehtiaq joxdur, devlət əlyb gətməlidir,—bə nə uyyn biz sosialist devlətimizin əlyb gətməsinə kömək etmirik, nə uyyn biz onun işini bitirməyə cəlsimmi-rəq, bytyn bu devlətilik tertoktyntsyyny kənara atmaq vaqtı cətməməşmi?»

Və ya jir də: «artıq bizdə istismarcı siniflər məhv edilmisdir, sosializm əsasən qurulmuşdur, biz qəmmunizmə doqru gedirik, devlət haqqında marqşizim nəzəriyyəsi isə dəyir ki, qəmmunizmdə hec bir devlət olmamalıdır,—nə uyyn biz sosialist devlətinin əlyb gətməsinə kömək etmirik, devləti qədim şeylər muzeyinə vermək vaqtı cətməməşmi?»

Bu suallar gəstərir ki, bunların avtorları devlət haqqında Marqşist və Əngelsin nəzəriyyəsinin ayrı-ayrı əsaslarını vıçdanla əzbərləmişlər. Lakin bu suallar onu da gəstərir ki, həmin joldaşlar bu nəzəriyyəni mahijətini başa düşməmişlər, bu nəzəriyyənin ayrı-ayrı əsaslarını hansı tarixi şəraitdə hazırlanmışdır araşdırmamışlar və, xysusən, hazırkı bəyləlxalq şəraitə başa düşməmişlər, kapitalizm əhatəsi və bundan sosializm əlkəsi uyyn doqan təhlikələr faqtiy nəzərdən qəcməmişlər. Bu suallarda nənki kapitalizm əhatəsi faqtiy nəzərdən qıymət veriləndijə əzyyn gəstərir. Bu suallarda, əlkəmizə spionlar, qatillər və jıznəcələr gəndərən və onun yzarına hərbi hıyım etmək uyyn fırsət tapanıya cəlsən burzua devlətlərinin və onların orqanlarının rol və əhəmiyyətinə lazımyınca qıymət veriləndijə də, habelə sosialist devlətimizin, və sosializm əlkəsinin xaricdən ola biləcəq hücumdan qorumaq uyyn onun lazımi olan hərbi, cəzəverici və razvedka orqanlarının rol və əhəmiyyətinə lazımyınca qıymət veriləndijə də əzyyn gəstərir. Ə'tiraf etmək lazımdır ki, bu qıymət verməməkdə nənki bir tək jıxarədə gəstərilən joldaşlar gynahkardırlar. Bunda biz bəşevilərlə, istisnasız olaraq, hamımız myvəlin dərəcə gynahkarıq. Məyər təəcbyby deyllimi ki, tro-

tskistlərin və buxarincilərin juxarı təbəqəsinin spionluq və qəsd fəaliyyətlərindən biz yalnız son zamanlarda, 1937–1938-ci illərdə xəbər tutduq, halbuki, materiallardan gəyindiyi kimi bu cənablar hələ Qıtaabr revolyusiyasının ilk günlərində xarici razvedqaların spionları olmuş və qəsd işləri görmüşlər. Nəçə olmuşdur ki, biz bu ciddi iş nəzərdən qaçmışıq? Bu neqsan nə ilə izah etmeli? Bu suala adətən belə cavab verirlər: biz gıman edə bilməzdiki ki, bu adamlar bu qəddər alcaqlaçaqlar. Lakin, bu bir cavab deyil, xysusiyyətlər hec də təmizə çıxaran bir cavab deyil, cunki neqsan faqte bir faqt olaraq qalır. Belə bir neqsan nə ilə izah etmeli? Bu neqsan onunla izah olunur ki, ətrafımızda olan və adamların öz spionluq tərlərlərinə salmaq və Sovet dövləti orqanlarının onlarla əhatə etmək ucyn bu adamların zəifliklərindən, şəhərpərəstliklərindən, xarəqtərsizliklərindən istifadə etməyə cəhəşən burzua dövlətləri və onların razvedqa orqanları mexanizminin güvvət və əhmijətinə lazımsınca qilmət verilməmişdi. Bu neqsan, sosialist dövlətimizin və onun razvedqasının mexanizminin rol və əhmijətinə lazımsınca qilmət verilməməsi ilə, bu razvedqaya lazımsınca qilmət verilməməsi ilə izah olunur, Sovet dövlətində razvedqanın—xərdə və boş seji olduğu haqqındakı, sovet razvedqasının da Sovet dövlətinin ezy kimi jəxən zamanlarda qədim sejilər müzejinə təhvil vermək lazıms gələcəji haqqındakı boşboqazlıqlarla izah olunur.

Bizdə bu qilmət verməmək haradan tərəji bilməşdir?

O, devlat haqqında marqşizm nəzəriyyəsinin bəzi ümumi əsasları yzərində lazımsınca işlənilməməsi və bunların kafı olmaması, zəminində tərəmişdir. Bu qilmət verməmək ijrmi ilik devlati fəaliyyətin praktiki təcrybasına, teoretik ümumiləşdirmələr ucyn zəngin material verən təcrybəyə malik olduğumuzu baxmıyaraq, bu teoretik kəsirin jərinə arzı edidijii halda myvəffəqijətlə doldurmaq imkansızsız olduğu baxmıyaraq, devlat teoryias məsələlərinə, iql verilməyəcək dərəcə qalqsız jənaşmamız ucyndən jəşləmişdir. Marqşizm teoryias yzərində daha da işləməli olan rus marqşistlərinin teoretik vəzifələri haqqında Leninin ən myhıym gəstarişini biz jaddan cəxarmışıq. Lenin bu xysusda belə dejiir:

«Biz Marqşın teoryiasına hec də tamamlanmış və toxunulmaz bir seji kimi baxmırıq; əksinə olaraq, biz əminik ki, bu teoryia, sosi-alistlərin, əjər həjatdan gəri qalmaq istəmərlərsə, hər cəhətdən daha da irəlilətməli *olduqları* teoryiyanın yalnız ezyıl dəslərləni qoimüşdür. Bizim fikrimizə, Marqşın teoryias yzərində *mystəqill* surətdə işləmək rus sosi-alistləri ucyn xysusiyyətlər vacibdir, cunki bu teoryia *ajırca ola-raq* İngiltərəyə Fransadan başqa cır, Fransaya Germanijadan başqa cır, Germanijaya Rusijadan başqa cır tətbiq olunan yalnız ümumi *rəhbər* əsaslar verir» (Lenin, cild II, səh. 492).

Misal ucyn, sosialist dövlətinin inkişaf teoryiasına Engelsin verdiyi klassiq formuləni gətyrək:

«İstətdə saxlanmalı olan içtimai siniflər olmajaçaq zaman, bir sinfin başqa bir sinf yzərində hökmranlıq və jəsaməq uqruna həzrək istehsal anarxiyasına əsaslanan mybarizə olmajaçaq zaman, buradan doqan toxusmalar və zor aradan qaldırılacaq zaman, artıq o zaman əzilməli və qarşısı alınmalı hec kəs olmajaçaqdır, indi bu funksiyası jərinə jəbən devlat hakimiyyətinə ehtijac o zaman aradan qalxaçaqdır. Bytyn cəmiyyətin haqiqi nymajəndəsi sifəti ilə devlatın edəcəji birinci cəxəs aqte—istehsal vasitələrinin iç-

timai mylkijətlə cəvrilməsi,—devlat sifəti ilə onun gərəcəji son mystəqill iş olmajaqdır. Devlat hakimiyyətinin içtimai mynasibətlərə qarşısız jəvas-jəvas gərəksiz olacaq və ezy-ezylynda aradan qalxaçaqdır. Saxsları idarə etmək jərinə, sejləri idarə etmək və istehsal proseslərinə rəhbərlik tutaçaqdır. Devlat «laqy edilmir», o *əlyb gədir*» (F. Engels. «Antidyrync» 1933-cy il, Partizdat nəşri, səh. 202). Engelsin bu fikri doqrudurmu?

Bəli, doqrudur, lakin iki şərtədən biri olmaqla: a) *əjər* irəlilədən bejnəlxalq faqtorlardan uzaqlaşaraq, cərmənin asan olması ucyn olkani və devlati bejnəlxalq şəraitdən izojlasija ədərek, sosialist dövləti yalnız olkani daxilə inkişaf neqteji-nəzərindən əjərilərsə, və b) *əjər*—sosi-alizmin artıq bytyn olkələrdə və jə olkələrin coxunda qalib gəlmis olduğu, mējəmdə kapitalizm əhatəsi əvəzinə sosializm əhatəsi olduğu, daha xaricdən hıycum təhlyəkəsinin olmaıcaq, ordunu və devlati güv-vələndirməyə daha ehtijac olmaıcaq, gıman edilərsə.

Bəs *əjər* sosializm, ajrəlxalq gətyrilməs yalnız bir olkədə qalib gəlmisə və, buna gərə də, bejnəlxalq şəraitdən uzaqlaşmaq qətilən mym-kyn dejləsə,—bu halda nəçə olsun? Bu suala Engelsin formuləs cavab vərmiş. Engels əslində belə sualə öz qarşısında qojmur da, deməli, onun bu suala cavabı da ola bilməzdi. Engels bu mylahizəyə əsaslanı ki, sosializm bytyn olkələrdə və jə olkələrin coxunda az-cox eji zamanında artıq qalib gəlmüşdür. Deməli, Engels burada, ajrəlxalq gətyrilməsi bu və jə başqa olkənin bu və jə başqa qonqret sosialist dövlətin deyil, əsaqədəki formula ilə olkələrin coxunda sosializmin qalib gəldiyi faqtiyə nəzərdə tutmaqla ümuman sosialist dövlətinin inkişafını tədqiq edir: «tutaq ki, sosializm olkələrin coxunda qalib gəlmisdir, sual olunur—bu halda proletar, sosialist dövləti nə kimi dəjəşikliklərə uura-malıdır». Sosialist dövləti məsələsini tədqiq edirikən Engelsin, bejnəlxalq şərait, bejnəlxalq vəziyyət kimi faqtorlardan tamamilə uzaqlaşdıq faqtiyə problemənin yalnız bu ümumi və abstrəqt xarəqteri ilə izah et-mək olar.

Lakin buradan bu noticə cəxər ki, ümumijətlə sosialist dövlətinin myqəddərətə haqqında Engelsin ümumi formuləsını, ajrəlxalq gətyrilməsi bir olkədə sosializmin qalib gəlməsinin xysusi və qonqret halı-na aid etmək olmaz; bu olkə kapitalizm əhatəsindədir, xaricdən hərbi hıycum təhlyəkəsi qarşısındadır, buna gərə də həmin olkə bejnəlxalq şəraitdən uzaqlaşı bilməz və onun həm jəxsə təlim gərməs ordusu, həm jəxsə təşkil olunmuş cəzəverici orqanları, həm məhkəm razved-qasq olmaıcaq, deməli, sosializmin qəsbəllərini xarici hıycımdan qor-ruja bilmək ucyn kifajət qəddər gıyly ez devlati olmaıcaq.

Zəmanəmizdən 45–55 il əvvəl olan marqşizm klassiqlərindən uzaq gələcəkdə hər bir ajrəca olkədə tarixin bytyn və hər cır ziqzaq hal-larını qabaqcadan gərmələrini tələb etmək olmaıcaq.

Marqşizm klassiqlərindən tələb etmək gılync olardı ki, onlar, hər bir ajrəca olkədə 50–100 ildən sonra baş vərə biləcəq bytyn və hər cır teoretik məsələlərin bizim ucyn hazır hazır hallini dyzəltislin ki, biz, marqşizm klassiqlərinin nasiləri bojry ystə/rəhat uzanab məsələlərin hazır hallini cəinləq. (*Ümumi gılymsa*.) Lakin biz zəmanəmizin marq-sist-leninçilərinin tələb edə bilirik və tələb etməliq ki, onlar, marq-sizmin ajrə-ajrə ümumi əsaslarını əzberləməklə kifajətlənmasinlər.

onlar marqsizmin, mahiyyətinin məntiqsəsinlər, ölkəmizdə 'socialist dövlətinin iştirakı ildən bəri inşaatı təcrübəsinə nəzərə almaq ehtiyacını, nəhəjəti, onlar bu təcrübəyə arxalanaraq və marqsizmin mahiyyətinə əsaslanaraq, marqsizmin ağırlıq yığını əsaslarını qonqresslərsinlər, drystəşlərsinlər və yaxşılaşdırırlar. Lenin öz məşhur «Dövlət və revolyusiya» kitabının 1917-ci ilin avqustunda, 10-nu Oqtjabr revolyusiyasından və Sovet dövlətinin yaradılmasından bir neçə ay əvvəl yazmışdır. Lenin bu kitabın başlıca vəzifəsini, dövlət haqqında Marqsın və Engelsin nəzəriyyəsini opportunistlərin təhrif etməsindən və bəlaqlaşdırılmasından qorumaqda gəyirdi. Lenin, «Dövlət və revolyusiya» kitabının ikinci hissəsini yazmaqda hazırırdı və burada, 1905-ci il və 1917-ci il rus revolyusiyalarının təcrübəsinə başlıca jekun vurmaq fikrində idi. Sybne ola bilməz ki, Lenin, öz kitabının ikinci hissəsində ölkəmizdə Sovet hakimiyyətinin inşaatı təcrübəsinə arxalanaraq dövlət teoryiasını hazırlamaq və daha da inkişaf etdirməli nəzərdə tuturdu. Lakin, elym onun bu vəzifəsinə jettirməsinə mane oldi. Leninin etməli məçal tapmadıq işi isə onun şagirdləri etməlidirlər. (Gurultulu alqışlar.)

Dövlət, cəmiyyətin dıymın siniflərə parçalanması əsasında əmələ gəlmişdir, istismarç əzbləq intərsinlərə, istismar olunan çoxluqu itəəldə saxlamaq üçün əmələ gəlmişdir. Dövlətin hakimiyyət alətləri, başlıca olaraq, ordudan, çəzavəriçi orqanlardan, razvedqadan, həbsxanalardan ibarət idi. Dövlətin fəalijəti iki əsas funksiya ilə xarakterizə olunur: daxil (başlıca) funksiya—istismar olunan çoxluqu itəəldə saxlamaq və xarici (başlıca olmayan) funksiya—əz, hakim sinfinin territoriası başqa dövlətlərin territoriası hesabına genişləndirmək, və jə öz dövlətinin territoriasına başqa dövlətlərin hüçumlarından qorumaq. Quldarlıq və feodalizm quruluşunda iş belə idi. Qapitalizmde də iş belədir.

Qapitalizmi jəxmaq üçün, jəlnəz burzuaizyanın hakimiyyətini jəxmaq dejl, jəlnəz qapitalistləri eqspropriasiya etmək dejl, həm də burzuaizyanın dövlət məntiqsəsin, onun köhnə ordusunu, onun bjəroqratik cinovniyələrini, onun polisiasının bytynliklə məhv etmək və onun jərinə jəni proleter dövlətilijini, jəni socialist dövlətilni qurmaq lazımdı. Məlum olduq ki, bolşeviclər məhz belə də etdilər. Lakin, buradan heç də belə bir nəticə çıxırmı ki, köhnə dövlətin, proleter dövləti tələblərinə uyğun olaraq dəjşdirilmiş bəzi funksiyaları jəni proleter dövlətdə saxlanıla bilməz. Xyusilə buradan belə bir nəticə çıxırmı ki, socialist dövlətimizin formaları dəjşilməz qalmaqaldır, dövlətimizin bytyn əvvəlki funksiyaları, sonralar da tamamilə saxlanılmalıdır. Doğrudan da, ölkəmizin inkişafından və xarici şəraitin dəjşməsindən asılı olaraq, dövlətimizin formaları dəjşir və dəjşəcəkdir.

Lenin tamamilə haqlı olaraq dejir:

«Burzua dövlətlərinin formaları son dərəcə myxtəlifdir, lakin onların mahiyyəti birdir: bytyn bu dövlətlər hər neçə olsa, son nəticədə mytləq burzuaizyanın *diktaturasıdır*. Qapitalizmdən kommunizmə keçilməsi, əlbəttə, son dərəcə bol və myxtəlif siyasi formalar verməli bilməz, lakin, burada mahiyyətin bir çyr olacağı labyddır: *proletariatın diktaturası*» (Lenin, cild XXI, səh. 393).

Oqtjabr revolyusiyasından bəri socialist dövlətimiz öz inkişafında iki başlıca fazadan keçmişdir.

Birinci faza—Oqtjabr revolyusiyasından istismarç siniflərin ləğv edilməsinə qədər olan dövrdür. Bu dövrün əsas vəzifəsi, devrilmiş siniflərin myqavimatını qırmaqdan, interventlorin hüçumuna qarşı olkənin mydafiəsini təşkil etməkdən, sənəyə və kənd təsərrüfatına bərpə etməkdən, qapitalist elementlərin ləğv edilməsi üçün şərət hazırlamaqdan ibarət idi. Buna uyğun olaraq, dövlətimiz həmin dövrdə iki əsas funksiyasına həyata keçirirdi. Birinci funksiya—ölke daxilində devrilmiş sinifləri əzmək. Bu cəhətdən dövlətimiz zəhirdə, keçmiş dövlətlərə—itəəlt etmənləri əzmək funksiyasını daşıyan dövlətlərə oxşayırdı, lakin, bir prinsipial fərqlə ki, bizim dövlətimiz, zəhmətçis çoxluğun intərsinləri xatirinə istismarç əzbləq əzdiyi halda, keçmiş dövlətlər, istismarç əzbləqın intərsinləri xatirinə istismar olunan çoxluqu əzirdilər. İkinci funksiya—ölkəni xarici hüçumdan mydafiə etmək funksiyasıdır. Dövlətimiz bu cəhətdən də, əz ölkələri silahla mydafiə etməklə məşğul olan keçən dövlətlərə zəhirdə oxşayırdı, lakin bir prinsipial fərqlə ki, bizim dövlət xarici hüçumdan zəhmətçis çoxluğun nallijiyələrini qoruduqu halda, keçmiş dövlətlər belə hallarda istismarç əzbləqın sərətini və ustynyklarını qoruyurdular. Burada ucyuncy bir funksiya da var idi—bu da dövlətimizin orqanların təsərrüfat-təşkilat və qultura-tərbijə işi idi; bu işdən məqsəd jəni, socialist təsərrüfatın çərtillərini inkişaf etdirmək və adamları sosializm ruhunda jənidan tərbijə etmək idi. Lakin, bu jəni funksiya həmin dövrdə ciddi inkişaf etməmişdi.

İkinci faza—şəhər və kəndin qapitalist elementlərini ləğv etməkdən socialist təsərrüfat sisteməsinin tam qələbəsinə və jəni Constitusiyanın qəbul edilməsindəkə olan dövrdür. Bu dövrün əsas vəzifəsi—bytyn olkədə socialist təsərrüfatın təşkil etmək və qapitalist elementlərin əzbləqı qalqlarını ləğv etmək, qultura revolyusiyasını təşkil etmək, ölkənin mydafiəsi üçün zamanımıza tamamilə uyğun bir ordu təşkil etmək idi. Buna myvafiq olaraq, socialist dövlətimizin funksiyaları da dəjşildi. Ölkə daxilində silah gycy ilə əzmək funksiyası aradan qaldı—jox oldu, cynki istismar məhv edilmis, daha istismarçlar joxdur və əzbləq heç kəs joxdur. Əzmək funksiyası əvəzinə dövlət üçün, socialist mytləkiyyətini orqurlardan və xəlq məlnə dəyşəndərlərdən qorumaq funksiyası meydana gəldi. Ölkəni, xarici hüçumlardan hərbi qyvıvə ilə mydafiə etmək funksiyası tamamilə qaldı, deməli, Qızıl Ordu, Hərbi-Dəniz Flotu, habelə xarici razvedqanın ölkəmizə gəndərdij spionları, qatilləri və ziyancıları tutub çəzəndərlərməy üçün lazım olan çəzavəriçi orqanlar və razvedqa da qaldı. Dövlət orqanlarının təsərrüfat-təşkilat və qultura-tərbijə işi funksiyası qaldı və tamamilə inkişaf etdi. İndi dövlətimizin ölkə daxilində əsas vəzifəsi—dinc təsərrüfat-təşkilat və qultura-tərbijə işindən ibarətdir. Ordumuza, çəzavəriçi orqanlarımıza və razvedqamıza gəldikdə, bunların əsas diqqətləri daha ölkə daxilində dejl, onun xaricinə, xarici dıymınla qarşı çevrilmişdir.

Gordyjnıyz kimi, indiki bizim, tarixdə hələ misli gorynməmiş və öz forması və funksiyaları cəhətcənə birinci fazadakı socialist dövlətdən xəlji fərqli olan tamamilə jəni, socialist dövlətimiz vardır.

Lakin, inkişaf bununla kifayətlənə bilməz. Biz daha irəlilə, kommunizmə doğru gedirik. Bizdə dövlət kommunizm dövründə də qalaçaq deməy?

Bəli, kapitalizm əhatəsi ləvq edilməzə, xaricdən hərbi hücumlar təhlükəsi jox edilməzə, dövlət qalacaqdır. Bununla barabər əjdəndir ki, dövlətimizin formaları, daxili və xarici şəraitdəki dəyişikliklərə uyğun olaraq yenidən dəyişdiriləcəkdir.

Kapitalizm əhatəsi ləvq edilsə, o, sosializm əhatəsi ilə əvəz edilərsə, dövlət qalmıyacaq və öləy gedəcəkdir.

Sosialist dövləti məsələsi bu haldadır.

İkinci məsələ—sovet intelligensiyası məsələsidir.

Dövlət məsələsində olduğu kimi, bu məsələdə də partiyamızda bəzi əjdən olmayan cəhətlər, anlaşılmazlıq vardır.

Sovet intelligensiyası məsələsində partiyamızın pozisiyasının tamamilə əjdən olduğuna baxmamaq, partiyamızda sovet intelligensiyasına düşmən olan və partiyamızın pozisiyası ilə döz gəlməyən baxışlar hələ jənə də vardır. Bu janlıb baxışların sahibləri, mə'lum olduğu kimi, sovet intelligensiyasına e'tinasızlıqla, haqarətlə janasaraq, bu intelligensiyaya, fəhlə sinfinə və kəndilərə jənə və hətta düşmən bir qıyvvə kimi hesab edirlər. Doğrudur, sovet inkisafı devrynda intelligensiya, həm e'z tərkibi, həm də e'z vəziyyəti cəhətinə kökyəndən dəjirsərk xalqla jaxınlaşması və onunla namusla əməkdaşlıqla girişimdir ki, bununla da o, kəhna, burzua intelligensiyasından prinsipial surətdə fərqlənir. Lakin, gərynyr ki, həmin joldaşlara bunun dexti joxdur. Onlar kəhna həvalərlə calmaqda davam edərək, intelligensiyani myvkedarlara və kapitalistlərə qulluq etdijni kəhna zamanda əsaslı olan baxışlarla və mynasibətləri dyzyen olmalarına sovet intelligensiyası yzarına, kecirirlər.

Revolusijadan əvvəlki kəhna zamanda, kapitalizm şəraitində intelligensiya həmdən əvvəl varib siniflərdən,—dvorjanlardan, sanajicilərdən, təçirlərdən, qolpomaqlardan və sairədən ibarət idi. Intelligensiya sralarında məscantlar, xərda cinovniqlər və hətta kəndilər və fəhlələr icarısından cəxmsə olanlar da var idi. Lakin bünlər orada həl edici rol o'tnamırdılar və o'jnaia da bilməzdiilər. Bytevykda intelligensiya varib siniflərin cəraijni jeitir və onlara xidmət edirdi. Buna gərə də, e'lkəmətin revolusijon elementlərinin və həmdən əvvəl fəhlələrin o'zamanı intelligensiyaja göstərdij inamsızlıq, cəx vaqt nifrəti kecan bu inamsızlıq əjdən bir şey idi. Doğrudur, kəhna intelligensiya, fəhlə sinfinin nəqəti-nəzarəti qəbul edən və e'z myqəddəratına axıradək fəhlə sinfinin myqəddəratına baqlayan ajır-ajır və onlarca cəsur və revolusijon adamlar vurnisdir. Lakin intelligensiya icarisində belə adamlar cəx e'z idi, və onlar bytevykda intelligensiyanın simasını dəjisdifə bil-mədilər.

Lakin, Oqtjabr revolusijasından sonra, xarici hərbi intervensiya dər-mədələrin edildən sonra, xysusan industrializasiyanın və qollecivizasiyanın qələbasindən sonra,—istismarın aradan qaldırılması və sosialist təsərrüfat sisteməsinin möhkəmləndirilməsi, e'lkəje jeni Qonstitusija vərək və onu həyata kecirmək ucyn real imkan jarıtdıqə zaman intelligensiya məsələsi kökyəndən dəjisdif. Kəhna intelligensiyanın ən yufuzlu və ictisassə hissəsi, Oqtjabr revolusijasının hələ birinci gynyələrində, intelligensiyanın qalan kytfəsindən ayrıldı, Sovet hakimiyyətinə qarşı mybarizə e'lan etdi və sabotəzə oldu. Həmin hissə bünun lazımı cəzasını e'kdif, Sovet hakimiyyəti orqanları tərəfindən əzilib məhv edildi. Onlardan salamat qalanların cəxu, sonralar e'lkəmətin düşmənləri tərəfindən ziyəncəlyə. spionluqa cəlb edildi və bununla da əzyyn in-

telligensiya sralarından cəxarmış olui. Kəhna intelligensiyanın, əz ictisassə, lakin salqa cəx olan əjdən hissəsi "jəxssə zamanları" gəzljə-rək hələ uzun myddət jirəndəq əjaq dəjyib qalmaqda davam edirdi, ləkin sonra, gərynyr ki, bundan əl e'kdif və qulluqculuqa girmək qərarına gəldi. Sovet hakimiyyəti ilə jola gətmək qərarına gəldi. Kəhna intelligensiyanın bu qruppəsinin cəx hissəsi indi artıq qəcalmışdır və sbradan cəxmaqa başljayır. Kəhna intelligensiyani, əvvəlki hissədən daha əz ictisassə olan ucynçı hissəsi, başlıca olaraq onun cərgəvi hissəsi xalqa qəşuldu və Sovet hakimiyyətinin dalsına gətdi. Bu hissə bilijini artırmış idi və doğrudan da bizim ali məktəblərdə bilijini artırmaqa başladı. Lakin, kəhna intelligensiya differensiasının və parcalan-masının bu əzəblə prosesi ilə barabər, jeni intelligensiya qıyvvələrinin jətişməsi, mobilizasiyası və bir jərə toplanılmasının cəşqun prosesi də gedirdi. Fəhlə sinfi, kəndilər, zəhmətkeş intelligensiya sralarından cəxmsə jyz minlərlə gənc adamlar ali məktəb və texniqumlara gətdilər və məktəblərdən qajıddaraq, intelligensiyani səjrəkliksə sralarına döldurdular. Onlar, intelligensija jeni qan vərdirilər və onu jeni qajda-da, sovet qajdasında canlandırdılar. Onlar, intelligensiyanın bytyn simasını kökyəndən dəjisdifərək onları əzleri kimli və əzlerine oxşar etdilər. Kəhna intelligensiyanın qaltıqlar jeni, sovet xalq intelligensiyası icarisində ərijib ona qarəşdı. Beləliklə, xalqa səx baqlı olan və e'z kytfəsi e'tibarlı xalqa sanimlijət və sədaqətlə qulluq etmələ həzər olan jeni, sovet intelligensiyası əmələ gəldi.

Nəticədə indi bizim, həm e'z tərkibi cəhətinə, həm də e'z ictimal-sijası siması cəhətinə kəhna, burzua intelligensiyasından kökyəndən fərqli olan salqa cəxlu, jeni, xalq, sosialist intelligensiyamız vardır.

Intelligensija haqqında kəhna teorija—intelligensijaja inanmamaq və onunla mybarizə etmək lazıy olduğunu göstərən teorija, myvkedar-lara və kapitalistlərə qulluq edən revolusijadan əvvəlki kəhna intelligensijaja tamamilə jarəsərdə. İndi bu teorijanın vaqti kecmisdir və da-ha bizim jeni, sovet intelligensiyamıza jarəmsir. Jeni intelligensija ucyn jeni teorija,—ona dəstəcasına janəsməq, onun qajıssına qalmaq, ona hərmət etmək, fəhlə sinfinin və kəndilərin interəsleri ucyn onunla əmək-daşlıq etmək lazıy olduğunu göstərən teorija lazımdır.

Dəjəssən ajdındırs.

Buna gərə də, xysusilə təcəcybly və qəribədir ki, intelligensiyanın vəziyyətdəki bytyn bu əsaslı dəyişikliklərdən sonra, burzua intelligensiyasına qarşı cəvrilmiş kəhna teorijane, əz əsas e'tibarlı sosialist intelligensiyası olan jeni, sovet intelligensiyamıza tətbiq etmələ cəlsən adamların hələ də partiyamızda olduğlara əskərə cəxır. Mə'lum ol-duquna gərə, bu adamlar iddia edirlər ki, hələ bu jaxınlarda zavodlarda və qolxozlarda staxanovcasına işləyən, sonra isə təhsil almaq ucyn ali məktəblərə gəndərilən fəhlələr və kəndilər bununla da, daha əz adamlıqdan cəxır, ikinci sort adamlar olurlar. Belə cəxır ki, təhsil—zərərli və təhlükəli bir şey imis. (*Gylysmə.*) Biz bytyn fəhlələri və bytyn kəndiləri qulturalı və elmi etmək istajırık və biz vaqtilə bünun e'dəcədik. Lakin bu qəribə joldaşların baxışından belə cəxır ki, bu cür idə bo-jyk təhlükə vardır, cünkü fəhlələr və kəndilər qulturalı və elmi olan-dən sonra, ikinci sort adamlar srasına daxil ediləmk təhlükəsi qarşı-sında qala bilirlər. (*Yummi gylysmə.*) Ola bilsin ki, bu qəribə joldaş-lar vaqtilə, gerilij, avamılyq, nədanılyq, cəhəbləti tərifi etmək dəqə-

sinə juvarlana bilərlər. Bu da mə'lum bir şəjdır. Teoretik bydrəmölər hec bir zaman yaxşı nəticə verməmiş və verə də bilməz.

Bizim jeni, socialist intelligensiyamızın məsələsi belədir.

★

Partiyanın daha da möhkəmləndirmək sahəsində vəzifələrimiz:

1. Partiya üzvlərinin şüurluluğu səviyyəsini yüksəldərək və individual secmək qaydası ilə, yalnız xoşlanılmış və kommunizm işinə sədaqətli joldaşları partiya sıralarına qəbul edərək partiyanın tərkibini sistemətik surətdə yaxşılaşdırmaqdır;

2. Rəhbər orqanların rəhbərlik işini gətirdikcə daha operativ və qonqret etmək üçün bu işdəki ixtisaslı və dəftərxanacılıq gətirdikcə daha da azaltmaq üçün rəhbər orqanları aşağı işə yaxınlaşdırmaqdır;

3. Qadrların seçilməsi işini mərkəzləşdirmək, qadrları qajqış ilə jətişdirmək, işçilərin ləjaqət və nəqsanlarını diqqətlə öyrənmək, gənc işçiləri daha cəsarətlə irəli cəkmək, qadrların seçilməsi və jərləşdirilməsi işini partiyanın siyasi xəttinin tələblərinə uyğunlaşdırmaqdır;

4. Partiya propaqanda və agitasiya işini mərkəzləşdirmək, marksizmlenilizm idejalarının propaqandasının genişləndirmək, qadrlarımızın teoretik səviyyəsini və siyasi möhkəmliliğini yüksəltməkdir.

★

Joldaşlar! Mən öz hesabat mə'rüzəmi qurtarıram.

Mən, hesabat dövryndə partiyanın kecdijı jolu ımumi bir şəkildə təsvir etdim. Bu dövrdə partiyanın və onun MQ-sının işinin nəticələri mə'lumdur. Bizim nəqsan və səhvlərimiz olmuşdur. Partiya və onun MQ-sı bunları gizlətməmişlər və düzəlməyə çalışmışlar. Ciddi myvəffəqijətlərimiz və beijk nailijətlərimiz də vardır ki, bunlar bizim başsınəbz gicəlləndirməməlidir.

Başlıca jekun ondan ibarətdir ki, ölkəmizin fəhlə sinfi insanın insan tərəfindən istisınar olunması aradan qaldıraraq və sosializm quruluşunu möhkəmləndirərək öz işinin doğru olduğunu bytyn dıynajaya sybut etdi. Başlıca jekun bundan ibarətdir, çynki bu fəhlə sinfinin qyvvalərinə və onun qəti qələbəsinin ləbydd olduquna inanmı möhkəmləndirir.

Bytyn ölkələrin burzuaziası iddia edir ki, xalq, kapitalistsiz və mylkədarəsiz, təcirsiz və qolcomaqəz kecinə bilməz. Ölkəmizin fəhlə sinfi işdə sybut etdi ki, xalq, istismarcılarınsəz myvəffəqijətlə kecinə bilər.

Bytyn ölkələrin burzuaziası iddia edir ki, fəhlə sinfi kəlnə burzuaz qajdaların dəqətdiqdən sonra, kəlnəsinin əvəzinə jeni bir şey qurmaq qadir dejidir. Ölkəmizin fəhlə sinfi işdə sybut etdi ki, o, yalnız kəlnə quruluşu dəqətnəqə deji, jeni, ən yaxşı, sosializm quruluşunu, həm də nə qrizislərin, nə də işsizliğin nə olduğunu bilmədən quruluşu jaratmaq da tamamilə qadirdir.

Bytyn ölkələrin burzuaziası iddia edir ki, kəndlilər sosializm joluna kecməyə qadir dejiillər. Ölkəmizin qolxozcu kəndliləri işdə sybut eddilər ki, onlar myvəffəqijətlə sosializm joluna kecə bilərlər.

Bytyn ölkələrin burzuaziasının və onun reformist quruluşlarının xysusilə əldə etməyə çalışdıqları başlıca şey—fəhlə sinfində öz qyvvalərinə inanmı, onun qələbəsinin mymkyn və ləbydd olduquna inanmı jox etmək və bununla da kapitalist qululuqunu əbədləşdirməkdir. Çyn-

ki burzuazija bilir ki, kapitalizm hələ devrilməmişə və hələ də jasamaqda davam edirsə, buna səbəb, onun yaxşı cəhətləri deji, proletariatda öz qələbəsi imkanına hələ kifajət qədər inam olmamasıdır. Demək olmaz ki, burzuazianın bu joldakı sə'illəri tamamilə myvəffəqijətsiz qalmışdır. Etiraf etmək lazımdır ki, burzuazija və fəhlə sinfi icarısında onun agentləri fəhlə sinfinin qəlbini sybhələr və inamsızlıq zəhəri ilə myəyllən dərcədə zəhərləyə bilmislər. Əjər ölkəmizin fəhlə sinfinin myvəffəqijətləri, əjər onun mybarizəsi və qələbəsi, kapitalist ölkələrinin fəhlə sinfinin ruhunu jyksəltməyə və onun öz qyvvalərinə inamının, öz qələbəsinə inamının möhkəmləndirməyə xidmət edərsə, o zaman bizim partiyanız deyə bilər ki, o, əbəz jərə işləmir. Sybhə etməmək olar ki, belə olacaqdir. (Uzun syran gurultulu aqəşlər.)

Jaşasın qalibijətlı fəhlə sinfimiz! (aqəşlər.)

Jaşasın qalibijətlı qolxozcu kəndlilərimiz! (aqəşlər.)

Jaşasın socialist intelligensiyamız! (aqəşlər.)

Jaşasın ölkəmizin xalqlarının beijk dostluqu! (aqəşlər.)

Jaşasın ımum İttifaq Qommunist (bolşeviqlər) Partijası! (aqəşlər.)

(Bytyn deleqatlar ajaqa qalxırlar və ajaq ystə Stalin joldaş təbrik edir və uzun zaman ovasıja ilə aqəşləjirlər. «Ural Jaşasın Statla joldaş! Beijk Statla—ural! Bizim sevinli Statla—ural!» səsləri.)